

Štev. 24.

V Ljubljani, dne 15. decembra.

1886.

Janez Solnce.

Zgodovinska novela. — Spisal dr. Ivan Tavčar.
(Konec.)

XIV.

Dne 13. septembra poklonili so se visoki stanovi cesarju. Bil je to dan največje slovesnosti, in radovedno občinstvo, katerega je bila že takrat Ljubljana polna, ni se moglo nagledati vseh krasot ni ne načuditi se vsem lepotam.

Ob sedmih zjutraj zbrali so se stanovi bleščeče opravljeni v škofjem dvorci ter po svojih komisarijih poprosili, da bi se smeli pokloniti vladarju. Z milostjo vsprijela se je ta prošnja. V dolgo vrsto so se zbrali potem stanovi ter se s cesarjem napotili v bližnjo cerkev. V tem sprevodu odlikovali so se posebno zastopniki dvornih dednih uradov ter z znaki svoje visoke službe vzbujali občno pozornost. Na prvem mestu korakal je vrhovni dedni dvorni reditelj Henrik Ljudevit grof Thurn ter z velikim ponosom nosil posrebrano palico, znamenje dvornega rediteljstva. Za njim stopal je Her-

bart grof Turjaški, nameščal je brata Volka Engelbrehta, ki je bil tiste čase tudi vrhovni dedni dvorni maršal v deželi. Isto tako bil je Volk Engelbreht vrhovni dedni dvorni komornik; v tej visoki službi nameščal ga je ta dan Janez Andrej grof Turjaški. Za temi zvrstili so se še drugi zastopniki dednih dvornih poslov, med njimi naj se omenita samo vrhovni dedni dvorni točaj Herbart baron Kacijaner in pa vrhovni dedni trušar Janez Jurij grof Hohenwart, katerega potomci še niso zamrli, dasi ne donšajo več jedil na cesarsko mizo. Neposredno pred cesarjem stopal je deželni glavar; za njim pa vic-maršal grof Leopold Blagaj, ki je nosil v oslabeledih rokah velikanski goli meč.

Pred cerkvenimi vratmi vsprjel je stari škof s Pedene svitli ta sprevod ter ga spremil v katedralo, kjer se je takoj pričela slovesna božja služba. Po dokončanem svetem obredu

povrnilo se je vse v škofji dvorec. Tam so bili v veliki dvorani postavili cesarski prestol, na kateri se je cesar usedel. Okrog njega pa so se zbrali dedni dvorniki. Vsakemu je bilo do pičice skoraj odkazano mesto, kamor se je moral postaviti. Na cesarjevi desnici stal je deželni maršal z golim mečem; „nekoliko niže“ deželni glavar, potem škof s Pedene in drugi deželni prelati, izvzimiš zatiškega opata, katerega je trla huda bolezen. Na levici cesarjevi postavil se je državni kancelar, Janez Joahim grof Sinzendorf, ki se je prvi za besedo oglasil ter — kakor trdi letopisec — z veliko zgovornostjo razložil zbranim stanovom voljo vladarjevo. Za njim izpregovoril je Herbart Turjaški ter naglašal veliko in brezmejno udanost deželnih stanov do visokega vladarja. Govoril je tako, kakor se o enakih prilikah še dandanes govori. Mogoče je, da se danes še bolj klečeplazi, kakor je bilo tedaj v navadi, ko se je v deželnih stanovah časih še vedno vzbudila ponižna želja po samostalnosti in mali nezavisnosti! Sicer pa Herbart Turjaški ni bil odgovoren za besede, katere je govoril pred cesarjevim prestolom. Dotični ogovor skoval je bil Volk Engelbreht, in stari vojak se ga je bil z veliko težavo naučil na pamet. Konečno izpregovoril je tudi Leopoldus ter je svojim zvestim stanovom zagotavljal s krepko besedo, da jih bode pokrival s svojim visokim cesarskim in knežjim varstvom ter jim tudi branil vse privilegije in pravice.

Državni kancelar prebral je potem prisego. Prvi je prisegel deželni glavar, za njimi škof in drugi prelati. Prisegli so tudi vsi deželni uradi, tajni svetniki, gospodje in vitezi, konečno tudi poslanci mest in trgov. Po prisegani pričelo se je poljubljanje roke. Tudi tu je bil deželni glavar prvi, ki je pritisnil poljub na belo cesarjevo roko, potem pa so se ravno tako vrstili vsi drugi, kakor pri prisegani, samo da so bili tu izključeni poslanci mest in trgov. Ali navzlic temu bilo jih je več od 250 glav, katerim se je dodelila sreča, da so smeli poljubiti vladarjeve prste.

Po izvršenem poljubljanju krenila je cela svetla družba z nova v cerkev, kjer se je zapela zahvalna pesem. Na gradu zagrmeli so topiči in pred škofjim dvorcem nastavljeni mestni brambovci izstrelili so trikrat zaporedoma svoje muškete.

Tako se je izkazala čast Bogu in cesarju. Nastala je potreba, skrbeti tudi za telesni blagor. Prvi sedel je k mizi vladar sam. Njemu se je pognila miza v škofovej palači; bila je to dolga miza, ali pri nji sedel je sam Leopoldus, in dedni dvorniki so mu stregli. Utis tega osamljenega obeda bil je nekako teatraličen: v naših časih bi se jednaki ceremoniji smijali. Tedaj pa se je umel tak obed sam ob sebi, ker ni bilo nikogar, ki bi bil vreden časti jesti pri isti mizi z vladarjem, kateremu so se ravnokar poklonili deželni stanovi. Leopoldus je s cesarskim ponosom zaužival jedi, katere so mu donašali visoki gospodje. Na desnici stal mu je grof Herbart Turjaški z golim mečem, na levici pa Henrik Ljudevit Thurn s posrebreno svojo palico. Ta dva stražila sta cesarja, prav kakor dva stražnika pred božjim grobom! Pri prvi kupi, katero je ponudil točaj Herbart Kacijaner cesarju, zagrmeli so z nova grajski topiči in tudi mestni brambovci izpraznili so svoje puške. V sosednji sobi igrali

so godci mej jedjo in zbrani so bili tudi najboljši ljubljanski pevci, ki so z lepo ubranim petjem sladili cesarju obed.

Druga gospoda obedovala je v poslopji bratovščine sv. Rešnega telesa, to je v sedanjem župnem dvorcu tik semenišča. Tamkje so bili dedni dvorni gospodje povabili svoje prijatelje ter jih v prostorni dvorani, kjer so se bratovščine udje navadno v godbi in petji urili, bogato pogostili. Zbralo se je skoraj 100 lačnih in žejnih kranjskih plemičev in ti so se gostili do pozne noči ter bili veseli in dobre volje. Če človek dolgi imenik teh gostov, ki so nosili z večine nemška imena, pregleduje, opazi takoj, da je od tedaj skoraj že vse zamrlo in da so ponosne obitelji, ki so nekaj izsesavale Kranjsko, z večine izmrle, da ni sluha o njih. In prav je tako! Da so se ti nemški plemiči pomnoževali kakor pesek ob morji, ne govoril bi morda sedaj že nikdo več slovenski v slovenski naši deželi!

Cesar je v židani volji dokončal svoj obed. V svoji milosti poklical je k sebi sedaj tega sedaj onega ter ga počastil s kratkim ogovorom. Hipoma pa se obrne k svojemu državnemu kancelarju ter izpregovori tako glasno, da se je dobro umelo po dvorani: „Sinzendorf, poglej vender, so li dospeli moji gostovi!“

Spogledali so se gospodje na okrog in vzbudilo se je živahno gibanje mej bliščečo družbo. Sikali so si na uho, kaj so ti gostovi, o katerih nikdo ničesar ne ve. Sinzendorf pa je odhitel iz dvorane. V tistem trenutku mignil je Leopoldus deželnemu glavarju, da naj pristopi. Z globokim poklonom pristopil je Volk Engelbreht.

„Sporočite še jedenkrat visokim stanovom,“ ogovoril ga je cesar milostivo, „da so dosegli našo največjo zadovoljnost. Tako srečnega, kakor danes, čutili se nismo že dolgo!“

Volk Engelbreht hotel je ravno zahvalo izreči za premilostive besede, kar se odpro vrata in v dvorano ustopi kancelar Sinzendorf. Ob roki pa je vodil gospo Ano Rozino, ki se je žarila v svoji lepoti, katero je povikševala sreča s pogledov ji kipeča. Za njima je ustopil tudi vitez Solnce ter obstal pri vratih. Sinzendorf pa je vodil mlado gospo v sredi med strmečo družbo do cesarjevega sedeža. Tam se je zgrudila Ana Rozina na kolena in rudečica ji je čez in čez zalila zorno lice. V ti svoji sramožljivosti in tesnobi bila je krasnejša od Dijane, katero so nekaj opazovale nepoklicane oči v deviški kopolji. Z dopadanjem opiralo se je na njo cesarsko oko, dolgo, skoraj predolgo. Potem pa je izpregovoril Leopoldus proti Volku Engelbrehtu:

„Gospod glavar, podajte gospe Ani Rozini roko, da bode mogla ustati! Naša volja ni, da bi klečala pred nami!“

Volku Engelbrehtu podaljšal se je vidoma blede obraz. A bil je toliko dvornik, da je jaderno pristopil, trepetajoči Ani Rozini podal roko ter jo dvignil s tisto galantnostjo, s katero bi bil dvignil v enakem slučaju lastno svojo gospo. Če si je potem doma roko umival, o tem nam letopisec ničesar ne pripoveduje.

Tudi Leopoldus se je dvignil s sedeža ter uzel v beli roki mali obrazek gospe Ane Rozine ter ji — prej

kot se je družba zavedla od strmenja — pritisnil poljub na rožnato čelo.

„Poljubil sem njeno čednost“ — dejal je, potem zvoneče ter z ostrim pogledom premeril družbo okrog sebe. „Mnenje naše je tako, da ni samo rojstvo plemenitastvu izvor, nego tudi — ljubezen. Sinzendorf, pokliči mi tudi viteza Solnca, da poljubi danes roko svojemu cesarskemu gospodu!“

Prihital je vitez Janez in na kolenih poljubil roko, s katere se je danes nanj usipalo toliko milosti. Cesar je še mnogo govoril z njim in z drobno Ano Rozino. Konečno pa ja je odpustil z največjo milostjo ter izpregovoril pri slovesu:

„Mnogo sta ljubila ta dva, zategadelj hočem tudi drugim, ki so obilo grešili, mnogo oprostiti!“

Nekateri so hoteli videti, da je pri teh besedah cesar ostro opazoval deželnega glavarja in brata njegovega Janeza Vajkarda. Prav gotovo pa je tedaj opiral svoj pogled v polkovnika Aricago, ki je nekje tam v kotu skri-val svoj zabuhli in napeti obraz.

Po beli Ljubljani pa se je kakor blisk razširila vest o cesarski milosti, dodeljeni Janezu Solncu in njegovi soprogi. In ko je visoki vladar zapuščal belo mesto ter po Ljubljani odjadral proti Vrhniki, da bi došel v Gorico, ni ga imelo mesto hvaležnejšega podložnika, ki bi bil z večjim uverjenjem klical „vivat Leopoldus“, kot je bil vitez Janez Solnce. —

Na sveti večer.

Brez božičnega drevésca,
Sam proslavljam sveto noč,
V svojega življenja knjigo
Z rôsnim okom némo zroč.

Izza črk pač obledelih
Gléda mnog me ljub obraz
Z jasnim licem, vedrim čelom
Vê okviru bujnih las.

A če v te obraze ljube
Motno se okó mi vprè,
Pomneč svojo mlado sréčo
Srce tem bednéje mrè.

Ti orumenéli listi
S srčno pisani krvjó,
Slikajo samó minljivost,
Smrt, odpóved, jad samó.

Vse življénje dosedánje,
Polno togepolnih slik,
Od viharja se mi zrušen
Zdí nagróbni spomeník.

Li krijó jasnéjo dôbo
Še ostale mi strani? —
Rôka hčè, da list obrne,
Srce brani in drhti . . .

Osamélec.

Božidar Raič.

(Konec.)

„Rodu pravico.“

e) Raič politik.

Se Raičevo življenje bilo je prvoboriteljstvo, od katerega se pri naših razmerah ne daje ločiti politika: torej je bilo i vse njegovo življenje politikovanje. Kot politik *кхт' ёжжжж* nastopil je Raič vendar še le s tem dnem, ko je bil voljen državnim poslancem na mesto umrlega Mihe Hermanna 31. januarja 1884 s 318 glasovi. Njegov protikandidat — Löschnigg — ulovil je le 42 glasov. Da se Raič ni usiljeval za poslanca, zvedeli smo že, on se je le nerad udal prijateljem nanj pritiskujočim, izgovarjajoč se 1., da je že prestar in 2. da ni jurist. Prijatelji so mu dokazovali, da je še starših od njega poslancev v državnem zboru, ki pa nimajo tistega mladeniškega naudušenja in rodoljubja, kakor ga je imel on, ter da je i mnogo drugih poslancev nejuristov v državnem zboru, n. pr. Greuter, Kvičala, pokojni (dr. Bleiweis), Palacký in drugi, ki so si vendar pridobili neverljivo slavo. „Tudi Ti boš brez doktorskega diploma koristil mnogo slovenskemu narodu, pisal mu je prijatelj, o tem smo vsi uverjeni. Ti si ljubimec narodov, ljubimec Gúdlov, ta bi Te rad imel poleg sebe, Ti mu bodeš glava in desna roka, po Tebi še le on postane vidljivi voditelj Slovencev. Ti boš ostale včasih zadremane poslance budit na delo, podkrepljeval jih k zloznemu delovanju, odvrčal od nezloge, kazal jim naše rane in želje in jih razlagal o početku morebiti samo v ožjih klubovih

krogih; Ti boš Čehe, Dalmatince in Poljake poučil v mnogih rečeh, ki jim niso dovolj jasne in brez dvojbe za nas pridobil tudi Greuterja in druge. Ne moreš reči, da sem se Ti kdaj laskal, to ni moja navada, no pri tako odvažni priliki moram tako govoriti, kakor mi srce veleval: po mojem popolnem uverjenji ne more v državnem zboru nikdor in nijeden tako koristiti Slovincem kakor Ti. Nesebična Tvoja ljubezen do dragega slovenskega naroda po zgoraj navedenih moje uverjenje podpirajočih razmerah je temu porok . . . Nikdar še nisi odrekel svojemu narodu pomoči svoje in tudi v sedanjem odločilnem trenutku tega ne storiš in ne smeš storiti; tega Ti ne dovoljuje Tvoja ljubav do naroda.“ Temu podobnih pisem dobil je Raič zelo dosta; razven pismenih vabil pripeljali so se i prijatelji s Ptuja in mu prigovarjali, naj preuzame kandidaturo. Odločivši se za kandidaturo, stopil je pred volilce s svojim programom¹⁾ ter je omenjal, za kaj se ima potegovati vsak slovenski poslanec, osobito pa štajarski. Svojim volilcem je obečal

¹⁾ Raiču ni bilo treba pisati pisem, kakor je pisal neki slovenski poslanec njemu 26. junija 1885: „Kar se tiče moje državno-pravne politike, moram priznati, da sem do zdaj zares tako malo časa imel pečati se z njo, da se moram kar naravnost predstaviti kot popolnoma novinec in da mi bode treba torej naslanjati se na stare izkušene naše poverjenike v državnem zboru.“ Da je novinec v politiki, dokazal je dotičnik s svojim govorom v državnem zboru 12. marca 1886.

v političkem oziru trsiti se o tem, da bodo osnovne šole na Slovenskem slovenske; učiteljišče v Mariboru bodi za slovenski Štajar slovensko, nemščina pa bodi v njem obvezni predmet; za slovenske pravnike naj se osnuje na graškem vseučilišči stolice, da se bodo ondi razlagali slovenski: občni državljanski zakonik, pravdni in nepravdni postopnik, kazenski zakonik, kazenski postopnik, trgovinsko in meniško pravo; deželno šolsko svetovalstvo v Gradci se preinači ali pa se, kar še bolje želimo, preseli za Slovence na spodnje Štajarsko tako, da bode nam pravično; šolski nadzornik in načelniki okrajnih šolskih svetov, nam Slovencem protivni, naj se odstrane; vsi na Slovenskem kruh trošeči uredniki morajo znati slovenski v besedi in pismu in morajo uredovati z vsemi slovenskimi občinami slovenski; Mali Štajar naj dobi poseben oddelek namestniški na štajarskem Slovenskem ali pa naj se združe vsi Slovenci v jedno upravno celoto — Slovensko; slovenski poslanci naj se tesneje združe s slovanskimi poslanci dalmatinskimi; siromakom naj se ženitev omeji. V gospodarskem oziru pa: deroča Drava naj se omeji na slovenskem Štajarskem; železnica naj se zida od Radgone nad Ljutomer v Ormož; cena soli naj se znatno zniža; mitninska zveza odbijaj se s Prusko; naloži naj se visoka mitnina ali dača na tuja vina, osobito mažarska; dače naj se pobirajo po dovršeni mlatvi, po vinskih gorica h pa po dokončanem branji; uvedi se borzni davek; veliki kapital obdači naj se bolje; kmečki domovi naj se uredi, da se ne bodo smeli prodajati, posestva ne kosati, preveč zadolževati in ne prodajati za nekoliko dolžnih goldinarjev; občinam naj se pošiljajo dopisi od vseh uredov jedino v slovenski besedi in občinskim predstojnikom se odvzemi preobilno mnogopisje. — Drugikrat pa je bil Raič voljen 2. junija 1885 na podlagi ravno tega programa (nasprotni kandidat ulovil je 1 glas), kajti razmere na štajarskem Slovenskem niso se medtem za las zboljšale.

Dne 19. avgusta 1884 bil je Raič voljen na Hermanovo mesto i v deželni zbor štajarski s 125 glasovi; nasprotni kandidat, neki Šošarič, pa je dobil 23 glasov.

Kot kandidat stopil je Raič na različnih krajih pred svoje volilce, poučeval jih in se veselil njihovega probujenja. „Radostno Ti naznanjam, pisal je prijatelju 27. maja 1885, da je bilo v Slatini na volilnem shodu skrajno naudusjenje, a nemškutarstvo je prilično repe poobesilo. Jasno se vidi uspeh javnih shodov in govorov: jeden poskus še v Rogatci, in razven tega gnezda je rogaškošmarijski okraj naš do poslednjega moža. Šmarije bilo je dično zastopano na zborovanji, kočija za kočijo jih je pridrdralo se...“ in 3. junija 1885 pisal je tistemu prijatelju: „Nisem mislil, da bi se na Štajarskem mogla za Slovence dognati soglasnost, kako smo včeraj v Ptui, Ormoži in Rogatci doživeti srečo imeli. Mnogo pripisujem bistremu umu našega prilično razvitega naroda, dosti pa tudi sklicavanju volilnih shodov; osobiti napredek kaže se v šmarijskem in rogaškem okraji, kder je lani nasprotni kandidat dobil 27 glasov, letos pa je vseh 66 volilcev glasovalo narodno; lani smo zborovali pri Slatini, a letos s red Slatine in bodočkrat poskusimo najbrže v Rogatci. Pri sv. Jurji bil je sijajni volilni shod z nebeškim uspehom“.

Le nerad preuzel je Raič mandat l. 1884., kar smo že zvedeli, pač pa je kanil kandidovati 11 let poprej, ker se ni zlagal s Hermanovo politiko. Ko pa je čul kandidata Hermana govorečega omenjati, da ima on vse poslancu potrebne lastnosti, rekel je čuteč proti njemu svojo ničevost: „priklanjam se pred takim veleumom, ki ima vse poslancu potrebne lastnosti, jaz jih nimam“ in ni kandidoval, marveč je sam agitoval za Hermana. Često se mu je reklo: Jaz ali mi volimo Hermana jedino na Vaše priporočilo, dasi smo vsi za Vas.

Kar se tiče političnega mišljenja, opiral se je Raič že od nekdanj na oči dr. Bleiweisa, imajoč brezpogojno in dosledno spoštovanje do njega. Če se mu je tudi to ali ono zdelo menj dobro, klanjal se je vender naudušeno njegovi odločnosti, njegovi doslednosti: ni se torej čuditi, da se je i on neustrašljivo potegoval za svoj in za naroda slovenskega program. Ravno tako se je zlagal v politiki s svojim iskrenim prijateljem, pokojnim dr. Razlagom, in v državnem zboru mu je bil med slovenskimi poslanci najljubši g. dr. Vošnjak, ki se je dvanajst let resnobno, žal da zaman, trudil in boril za našo narodno pravico. O Raiči nam piše (28. junija 1886) njegov stari prijatelj: „Pokojni Božidar imel je vse dobre lastnosti, samo ni bil — diplomat. To je pokazal i s svojim poslednjim govorom na Dunaji, ki je bil v najvišjih krogih z indignacijo sprejet.“ — Te besede so popolnoma resnične in radi jih podpišemo. Blagi Božidare! naš starina in Tvoj prijatelj piše istino. Diplomata Ti nisi nikdar bil, toda nič zato, to Ti ni na sramoto; za diplomata bil si Ti prepošten, preodkritosrčen in poštenost in odkritosrčnost Ti je le na čast, ne pa na sramoto! Še na smrtni postelji se je veselil temu, da je v svojem poslednjem govoru (19. marca 1886) povedal velikim gospodsvaj istino, česar si noben poslanec — barem ne slovenski — ni upal povedati ter je resnil, da je sam dobro vedel, da se ž njim ne prikupi vladi in si ne prisluži križca, „ali mene je volil narod za svojega zastopnika in moja sveta dolžnost je, boriti se za narodovo pravico in njegov blagor, ne pa gledati na to, da bi se prikupil veliki in največji gospodi, ki že itak uživa vse pravice.“ Raič je i sam dobro vedel, da ni diplomat, a sodil je takole: Mi siromaški Slovenci imamo za poslance barone, grofe in še celó knjaze, ki so vsi diplomati, ali kaj so pridobili svojim volilcem s svojo diplomacijo? Nič. Ker torej z diplomacijo ničesar ne dosežemo, pa povejmo glasno, kde nas črevelj tišči, naj nas čuje ves svet, pri čem da smo; naj pa nas čuje i naš tlačeni ubogi narod, naj nas čuje in se probudi in — rešeni bodemo!

Raičevo politično delovanje v državnem in deželnem zboru bilo je le kratko in ni bilo uspešno — ali kateri slovenski poslanec¹⁾ se more pohvaliti, da je v Gradci

¹⁾ „Lahko si mislim, da je poslanstvo za Vas nova žrtev, pisal je 9. januarja 1884 Raiču prijatelj z Dunaja, ter je posebno v naših zdanjih razmerah jako nevhvaležen posel. Med našimi poslanci vlada veliko zlokobstvo; g. prof. Š—an mi je začetkom decembra pripovedoval, da je bil nekega dne pri poslancih v kavarni, kder so se kartali rekši, da se jim pri tem najboljše godi;*) g. dr. Vošnjak pa je na strani samo tožil in vedno ponavljal: „vse naj vrag vzeme!“ Mene in nas vse, ki Vas poznamo, jako veseli,

²⁾ Tudi indi se dobro godi kartanjem, inace bi se gotovo ne kartali pozno v noč. Pis.

ali na Dunaji resnično že kaj dosegel za svoje volilce!? Nikakor pa ne smemo meniti, da je morebiti v Gradci ali na Dunaji mršil. Raič ni mršil, nego bil je vele-delaven, o čem nam svedočijo stotine in stotine beležek o željah volilcev in narodnih krivicah, ki se nam godé, katere beležke je nekoliko porabil v svojih govorih, govorjenih v poslaniški zbornici, nekoliko pa v interpelacijah, stavljenih do posamičnih popečiteljev ali pa do namestništva, oziroma do deželnega odbora štajarskega. Interpelacij je v Raičevi zapuščini — legija, katere je vse hotel staviti, a dostikrat ni dobil dovolj podpisov, ker se inim gg. poslancem ni zdelo politično staviti to ali ono interpelacijo. Dokaz je Raičevo pismo prijatelju od 20. maja 1884: „Pred razhodom še navremo barona Conrad, ako dobim dovolj podpisov.“

Zvest svojemu programu oglašal se je Raič v deželnem zboru štajarskem ter je interpeloval 22. sept. 1884 deželni odbor štajarski o nameščanju profesorjev na ptujskem deželnem gimnaziji, neznajočih slovenski. V tej interpelaciji je kazal na to, da je ptujski gimnazij ustanovljen s tem podkrepljenjem, da zadovoljava potrebam južnoistočnega dela Štajarskega. Da se ta smoter doseže, pričakovalo se je, da se bodo nastavljali sami taki profesorji, ki so zmožni obeh deželnih jezikov. To se je sprva godilo, a počasi so začeli Slovence predstavljati na Nemško (v Ljubno), v Ptuj pa pošiljati Nemce Tirolce. Slovenščino poučujejo z večine matematiki in prirodopisci od postanka tega zavoda. Zato je pital Raič deželni odbor, ali še kani nadalje nastavljati slovenščine nezmožne profesorje proti čl. XIX. drž. osn. zak., proti §. 3 štajarske deželne ustave, proti pedagogikodidaktičnim načelom in proti pravičnosti do Slovencev. Na to interpelacijo odgovoril je vitez Schreiner 29. sept. 1884 tako, kakor smo vajeni na odgovor naših nasprotnikov. „Na ptujskem gimnaziji je učni jezik izključljivo nemški, rekel je, torej ni potrebno vsakemu profesorju znati slovenski,“ tudi ravnatelju ne, ker so razven njega še trije rojeni Slovenci na gimnaziji. Sicer pa se deželni odbor dovolj ozira pri nastavljanju učiteljskega zbora na Slovence.

Naslednjega dne (30. sept. 1884) interpeloval je Raič namestnika kot predsednika deželnega šolskega sveta o sestavi izpraševalne komisije za osnovne in meščanske šole in o izpraševalnem komisarji za slovenščino. Po nekoliko izpremenjenih od c. kr. vlade pred kratkim danih ukazih imenovali so se izpraševalnimi komisarji najboljši strokovnjaki. Brez dvojbe priporočal je i deželni šolski svet slavnemu ministerstvu za prosveto in bogočastje same izvrstne učitelje, vendar se to ni godilo glede slovenščine, ki je učni jezik za učitelje na Malem Štajarju. Na mariborskem učiteljišči imenovan je izpraševalnim komisarjem za slovenščino učitelj veronauka, ki sam ni nikdar polagal izpita iz tega predmeta, in vendar imamo dovolj sposobnih učiteljev v Gradci, Mariboru in Celji, ki bi radi vršili posel izpraševalnega komisarja. Raič i omenja, da bi kazalo ustanoviti v Mariboru izpraševalno komisijo za kandidate za osnovne in meščanske šole, ter pita na-
da pridete vsaj Vi med nje, da jih malo oživite in podregate. Miklošiču sem že tudi pravil, da bodele morali na Dunaj, kar ga je jako zanimalo, ali dostavil je tudi: „ich bedaure jeden, der da hinein kommt!“

mestnika, zakaj se je predlagal za izpraševalnega komisarja za slovenščino neizprašan učitelj in ali se bodočega leta predloži popolnoma sposoben učitelj za komisarja? Namestnik baron Kübeck je na to odgovoril (3. okt. 1884), da se nikder ne zahteva po zakonu neobhodno, da bi moral izpraševalni komisar sam biti izprašan; saj i poprejšnji izpraševalni komisarji niso bili izprašani za slovenščino in vendar so dobro vršili svoj posel. Izpraševalne komisarje imenovati ima pravico vlada in te pravice si ne da nikakor kratiti.

Dne 7. dec. 1885 interpeloval je Raič spet namestništvo o mariborskem učiteljišči z ozirom na ministerski ukaz, po katerem bi moral slovenščino formalno izprašan učitelj učiti po štiri ure na teden, kar pa se ni bilo zgodilo. Zato je pital Raič namestništvo, zakaj se to ni zgodilo in ali je pripravljeno za to skrbeti, da se ravna po ukazu? Omenjal je tudi, da ima mariborsko učiteljišče namen izgajati učitelje za Mali Štajar, — za Nemce sta dve učiteljišči v Gradci, — moralo bi se torej skrbeti i za to, da se nauče kandidati popolnoma slovenščine, kar pa se do zdaj ni zgodilo. Odgovor namestnika je bil tale: Učiteljska konferencija ptujskega okraja, ki se je izrekla l. 1880. in 1881. za upeljavo slovenskega učnega jezika na mariborskem učiteljišči, ni imela pravice delati sklepe o takih stvareh; Slovenci se uče na mariborskem učiteljišči ne samo slovenske slovnice, no i literature, dalje so slovenski: veronauk in praktične vaje¹⁾; osnovni učitelj, ki poučuje slovenščino, nastavljen je samo za zdaj.

Dne 15. dec. 1885 oglasil se je Raič v deželnem zboru štajarskem i kot govornik ter je kazal na krivice, ki se gode Slovincem ptujskega okraja s tem, da ni postavno izprašanega učitelja za slovenščino na ptujskem

¹⁾ G. namestnik je bil krivo poučen o mariborskem učiteljišči. Popolnoma verodostojen mož pisal je 15. dec. 1885 tole Raiču: „Glede uvedanja slovenskih pripravnikov v prakso je tole resnica: Vadnica ima dva razreda, vsak z dvema razdelkoma; v prvem razredu je poučni jezik slovenski in tudi učne vaje slovenskih pripravnikov so v tem razredu slovenske; v drugem razredu je poučni jezik slovenski in nemški, učne vaje slovenskih pripravnikov v tem drugem razredu so skoro izključljivo nemške, slovenske učne vaje v drugem razredu so redke izjeme. — Pripravniki tretjega leta hospitajo v I. in II. razredu pri pouku; v prvem razredu se poučuje v dotičnih urah izključljivo slovenski, v drugem razredu skoro izključljivo nemški, le malokdaj slovenski.“

Specijalna metodika v tretjem letu se poučuje v nemškem jeziku, a pogovore se i dotične slovenske šolske knjige in slovenski pripravniki se pouče v nemškem jeziku, kako je poučevati prve v slovenskih osnovnih šolah; metodika za višje razrede se predava v četrtem letu nemški in se ne jemlje pri pouku noben ozir na slovenske knjige, uvedene v slovenskih osnovnih šolah.

Verouk se uči v vseh razredih nemški (na vadnici slovenski in nemški, ali od tega nimajo pripravniki ničesar), vse knjige iz verouka so nemške, pripravniki ne vedo nič o tem, da bi se učil ta predmet slovenski.

Kakor znano, je za vse predmete poučni jezik nemški, le slovenščina se uči kot predmet v vsakem letji 4 ure na teden v slovenščini.

Prištavek: Vsak slovenski učitelj, ki se je šolal na učiteljišči v Mariboru, čuti, da ni dovolj izobražen v slovenščini in to tudi pove, ako bi ga kdo po tem pital — Konferencija. — Tako je poizvedel Raičev stari prijatelj iz zanesljivega vira ter mu poročil. Razboriti čitatelj sam lahko prevede, kdo je resnico govoril, Raič ali g. namestnik!

gimnaziji ter naj bi postalo risanje sloboden predmet, kakor je to z večine na gimnazijih. Ptujski gimnazij bode le tedaj prospeval, kadar bodo znali ravnatelj in vsi profesorji popolnoma slovenski, kajti brez tega znanja je vsak pouk, osobito v nižjih razredih za slovensko mladino brez uspeha. „Obilno mero brezobraznosti ovaja, pravi Raič, kdor se daje nameščati na učiliščih, kder je treba razumeti materinski jezik učencev naše narodnosti, in vzmožena je brezobzirnost onih oblastev, ki izvršijo taka nameščanja. Res se pravi: poučni jezik je nemški — nemški je, ali v nasprotju z državnim osnovnim zakonom, v nasprotju z detovodskimi načeli; *posilstvo* je — nedostojno jako naobraženega naroda, čegar posamni udje in renegati to ogromno krivico vrše na nas Slovencih.“ Raič končno predlaga, naj se odpravi obvezni pouk v risanju na deželni ptujski gimnaziji in naj se ondi postavno razpiše stolica za slovenski jezik v zvezi z grščino in latinščino. — Pri glasovanju, ki se je na to vršilo, je gotovo to zanimljivo, da so glasovali proti temu predlogu ne samo liberalni (!), no i konservativni Nemci, o katerih se toliko trobi po svetu, kako so nam Slovanom pravični.

Ko so lanskega leta sklenoli premoderi očetje deželnega zbora štajarskega v naučnem odseku, deželnemu zboru predložiti, naj se osnovne šole popolnoma ponemče — ta premoder predlog je bil i vsprejet v deželnem zboru per majora, — prosvedoval je Raič proti temu in mi imamo v rokah prosvedbo z Raičevo roko pisano v slovenskem jeziku. Naučni odbor je namreč rekel: 1. da je želja vsega windisch-ljudstva na Spodnjem Štajarju, da se otroci nauče v šoli nemški. To ni istina. Tukajšnje slovensko prebivalstvo je zelo zadovoljno, ako se le to doseže v narodnih šolah, kar postava tirja (§. 1. šolske postave od 14. maja 1869). V narodnih šolah torej ni mogoče samo jezikoslovje gojiti; kdor bi hotel iz narodnih šol narediti kakovekoli jezikoslovne šole, ravnal bi protipostavno; od slavnega deželnega zbora pričakujemo, da zavrže protipostavne nasvete naučnega odseka. 2. pravi naučni odsek: „da slovenski otroci le kar vihrajo v nemške mestne in zasobne šole.“ Tudi to ni istina. Bilo je in bode, da nekateri imovitejši Slovenci svojo deco pošiljajo na višje šole, katere so žalibože povse nemške; vender ne bi bilo pravično niti postavno, da bi ogromna večina otrok morala se nemški učiti zaradi tega, ker bi morebiti jeden ali drug iz župe šel učiti se na višje šole. 3. pravi naučni odsek: „da se trgovina in dobiček Spodnjega Štajera obrača le bolje proti nemškemu severu.“ To pa tudi ni istina. Naša vina Nemci kupujejo, ako jih imamo in ako so dobra, inace pa grejo na Mažarsko kupovat, celo tudi mimo tistih vinogradnikov, ki bi jih v nemškem jeziku vabili v klet. 4. Na konci pravi tisti odsek: „da je zbok jedinsti in nerazdeljivosti Štajarskega ter zbok jedinsti vse države in vojne neizmerno potrebno gojiti nemški jezik.“ To pa že celo ni istina. Slovenci pa Nemci se na Štajarskem mirno pogajamo že nad tisoč let; naučni odsek pa nam boče uzeti naš slovenski jezik ter nas popolnoma ponemčiti: mi pa se ne damo. Mi presvetlemu cesarju in avstrijski državi vsekdar zvesti Slovenci razžaljeni smo jako, ako odsek pravi, da razpade Štajarska, razpade Avstrija, razpade vojna, ako še

mi dalje Slovenci ostanemo; mi prosvedujemo proti takovemu postopanju in se tolažimo s tem, da nijeden pameten človek ne more verovati naučnemu odseku glede temeljitosti navedenih razlogov. — Ta prosvedba je brez podpisov, morebiti zato, ker je slovenska. Ravno tako se je našlo sila dosti že na čisto prepisanih Raičevih interpelacij, katerih ni stavil, ker ni dobil potrebnih podpisov.

Tudi v državnem zboru oglašal se je Raič pri budgetnih debatah, in sicer prvokrat 21. sušca 1884. V svojem govoru je razkrival krivice, ki se nam godé v šoli. Na Malem Štajarju je 160 t. zv. slovenskih, 75 slovensko-nemških in 14 nemških šol, toda i t. zv. slovenske niso resnično slovenske, no trape se otroci z nemščino često že v prvem, gotovo pa v naslednjih razredih; v t. zv. slovenskonemških učilnicah prične se nemški pouk že v prvem razredu, v nemških šolah pa je vse nemški. Učiteljska konferencija okraja ptujkega in ptujski okrajni šolski svet sta se izrekla za zdrava pedagogična načela, torej za to, naj se otroci poučujejo v materinem jeziku, a deželni šolski svet v Gradci je zavrgel ta pametni sklep. Na slovenskem Štajarskem se ne razpisujejo profesorske in ravnateljske službe, nego nastavljajo se kar brevi manu tujci na gimnazije in realke. Za Mali Štajar je učiteljišče v Mariboru, pa je popolnoma nemško; slovensčino uči neizpitan učitelj, ki ne zna niti „korist“ sklanjati.¹⁾ Kako pa naj poučujejo učitelji otroke na kmetih v domačem jeziku, ako se ga sami niso učili in so dobivali ves pouk v tujščini! Vedno se trdi, da govorimo neki na novo zveržen jezik, katerega nikdo ne razume. Če je to istina, čemu pa se tolikokrat zapleni „Slovenski Gospodar“, ki hodi v 2300 izvodih med prosto slovensko ljudstvo? čemu podpira prosti narod društvo sv. Mohorja, (ki že šteje 28000 društvenikov), ki daje knjige med prosti narod, če tega jezika ne razume? On sam je govoril na taborih, a ljudstvo ga je razumelo. V dokaz, da se je naš jezik že davno imenoval slovenski, navaja 13 vzgledov iz Vramčeve kronike (tiskane 1578 v Ljubljani), v katerih se govori o „Slovincih“, torej slovenski jezik ni zveržen še le pred nekaterimi desetletji. Dalje še omenja drugih staroslovenskih spomenikov, v katerih je govor o slovenskem jeziku. Nazadnje še pove, da so svoje dni (1851—53) bile tri slovenske stolice na juridični fakultati graškega vseučilišča, katere pa je pokopal absolutizem ter predlaga, naj se od vlade zahteva uresničenje resolucije od dne 26. aprila 1880, ter naj se upelje na mariborskem učiteljišči slovenščina za poučni jezik že v začetku šolskega leta 1884/5., vender tako, da se pripravniki ob jednem nauče nemščine. Kolikor mi vemo, je še do danesnjega dne vse pri starem.

Drugikrat oglašil se je Raič v državnem zboru 28. febr. 1885. Sklicuje se na prestolni govor od 8. okt. 1879, na ministerskega predsednika besede od 15. febr. 1882, na čl. XIX. drž. osn. zak. in na §. 39. postave za Štajarsko od 8. febr. 1869, po katerem bi moral jeden deželnih šolskih nadzornikov biti slovensčine popolnoma

¹⁾ Pri tem pa je jako unet oproda nemško liberalnega (!) deželnega šolskega sveta štajarskega (Parlamentär VI. br. 30.) in preganjalec narodno zavednih dijakov (obilno zasobnih pisem Bož. Raiču).

zmožen, omenja, da se ne ravna po tem §., da okrajni šolski nadzorniki vsi delajo samo o tem, da bi Slovence ponemčili in da nabijajo najizdatnejšo pomoč pri okr. glavarjih in sicer povsod po slovenskem Štajarskem in Koroškem; omenja, kako se nastavljajo profesorji in ravnatelji v Mariboru, Ptuiju, Celju, Celovcu, Beljaku, Trstu, Gorici in Pazinu, ter opominja na dogodek, ki ga je pripovedoval dr. Vošnjak v budgetnem odseku leta 1881. da se je v Mariboru oglasilo šest Slovencev za suplenturo, katero pa je dobil neki žid slovenski neznanjoč. V Trstu pa je prosilo za profesuro 43 suplentov, med njimi sedem takih, ki so zmožni obeh jezikov in so suplovali že po pet do šest let, a službo je dobil najmlajši prosilec. Naši ljudje često ne dobe službe ali pa jih predstavljajo Bog vedi kam; ko bi tujci k nam poslani vsaj znali popolnoma slovenski, branili bi se jih menje, zdaj pa hudo obdačeni davkoplačevalci prosvedujemo proti ravnanju c. kr. vlade. Zdaj so si še zmislili neki pripravljalni tečaj, v katerem se morajo naši otroci nemški učiti, ako hote priti v srednje šole, dasi je državni zbor ukazal 26. apr. 1880 vladi upeljati slovenske vzporednice v gimnazijah, koder stanujejo Slovenci. Dalje omenja, kako se krivično ravna s slovenščino na gimnaziji v Trstu in navaja določil organizacijskega črteža od l. 1849. glede slovenščine, po katerem bi se morala slovenščina učiti v I. in II. razredu po 4 ure na teden, v III. in IV. po 3; v V. po 2 in v VI.—VIII. po 3 ure. Pri nas bi morale biti šole tako uravnane, da bi vsak učenec, ki zvrši gimnazij ali realko, znal popolnoma slovenski in nemški, kajti le ondaj bi lahko izpolnjeval svoje dolžnosti i glede jezika. „Če je tako, da minister prezira sklepe državnega zbora, čemu pa sedimo v tem dragem poslopju, ki je stalo davkoplačevalce že skoro 11 milijonov?“ Govornik omenja z nova krivico, ki se nam godi na mariborskem učiteljski. Na Koroškem je 120.000 do 130.000 Slovencev, a nimajo ne jedne slovenske šole; tam začno otroke trapiti z nemščino prvi trenotek, ko stopijo preko šolskega praga, a trobijo vendar po svetu, da so na Koroškem šole slovenskonemške in da se otroci poučujejo sprva slovenski. V Tinjah pri Velikovci velelo se je nemškemu učitelju izbrati si kakega učenca, ki mu naj pomaga pri poučevanju s tem, da tolmači to, česar ne razume otroci njega ali pa on otrok. Tako je na Koroškem. I na Malem Štajaru se ne zmenijo za šolsko postavbo in postavni učni načrt. Niti deželni šolski svet štajarski, niti okrajni glavar ptujski se ne ozira na zakon.

Poslednjikrat oglašil se je Raič javno v državnem zboru 19. sušca t. l. ter se pritoževal radi ministerstva za notranje poslove, osobito pa radi ministerstva za pouk in bogočastje; položaj slovenskih poslancev proti vladi je neugoden, kajti poslanci se imajo boriti za pravice in dobrote, katere ini narodi že dolgo in obilno uživajo v najpopolnejši meri. Pred dvema letoma obečala je vlada, da ne bode več nameščala urednikov slovenščine nezmožnih v pismu in besedi, a ne ravna se po dani besedi. Okrajno ptujsko glavarstvo ravna pristranski, imajoče zaslombo pri štajarskem namestništvu; vlada še ni odgovorila na stavljeno interpelacijo (8. maja 1884) dotikajočo se vedenja orožništva k črnožoltej zastavi, ki je bila v Slov. Bistrici sneta s hrama, v katerem je zboro-

valo „Slovensko politiško društvo“; na povelje okrajnega glavarstva ptujskega pozvedovali so orožniki po krčmah o vedenji in izjavi nekega učitelja, ki se sme prištevati najboljšim in ki je bil prestavljen preko mej ptujskega okraja; kapelana Ledenika v Vojniku je sunol orožnik v prsa, ker je o volitvi zaklical: Živeli Slovenci, in potlej je bil še obsojen. „Pri nas nastopile so take razmere, da ako kdo hoče napredovati, moral bi postati nemški utar.“ Ptujsko okrajno glavarstvo pospešuje šole zakotnice.¹⁾ Med 171 gimnazij in 85 realkami v Cislitaviji ni nobeden gimnazij ali realka slovenska; Italijanov je dosta menje od Slovencev, a imajo štiri gimnazije in štiri realke; po broji prebivalcev imamo Slovenci pravico do 10 gimnazijev. Mariborski ravnatelj poudarja pri vsprejemanju učencev, da se jim obiskovanje šole polajša po 2—3 ure na teden, ako se upišo za Nemce.²⁾ C. kr. namestnik za Štajarsko je rekel, da znajo vsi uredniki na Malem Štajaru slovenski; to pa ni res, velika večina ni kos slovenščini ne v besedi in ne v pismu. Osnovne šole stoje na protinarodnem, protinaravnem in protizakonitem stališču. Na Malem Štajaru delajo proti zakonu ravno vladni organi: deželni šolski svet, deželni šolski nadzorniki, okrajni glavarji kot predsedniki okrajnih šolskih svetov, nemški deželni odbor. „Vladike nam odtušajo, da bi v zvezi z njimi raznarajevali slovenski narod; odlikujejo posamične osebe morda z dobrim namenom, morda pa tudi ne. Korupcija se širi od zgoraj: piscis a capite f... (Te besede so Raiču veliki gospodje zelo zamerili.) „Druge osebe se pa, ako se le malo pregreše, eksemplarično kaznuje. Naši zatiralci pa se odlikujejo, ako nasprotujejo državnim osnovnim zakonom.“ Konečno je zahteval Raič: 1. popolno izpeljavo resolucije, tičooče se jezika na gimnazijah in učiteljskih v slovenskih pokrajinah. 2. Slovenski jezik, materin jezik učencev, naj se poučuje na gimnazijah po organizacijskem načrtu iz l. 1849. str. 145. 3. Osnovne šole bodijo po vseh slovenskih pokrajinah slovenske in 4. Jeden deželni šolski nadzornik bodi slovenščine popolnoma zmožen in po slovenskih pokrajinah uraduj se slovenski in naj se razpiše in na novo nameste vsa do zdaj protizakonito nameščena učiteljska mesta.

Kmalu po tem svojem poslednjem govoru zbolel je naš Božidar ter se ulegel na prerano smrtno posteljo na

¹⁾ Glej Slov. Nar. XV. br. 99.

²⁾ O tem je nekdo pisal (27. sept. 1885) Raiču tole: „Pri sprejemanju dečkov v mariborski gimnazij in realko godile so se čudne reči. Gg. ravnatelj, gimnazijski in realski, pravila in zahtevala sta na nekov čuden način roditeljem, da je za tiste dečke, ki se dade upisati za Slovence, slovenski jezik obvezen in če dečko dobi iz slovenščine dvojko, mora ponavljati razred samo zaradi te dvojke. To se je povedalo vsaki stranki posebej in mnogo roditeljev se je dalo preplašiti in slovenski deček zapisal se je za Nemca (Tout come chez nous!) Gimnazijski ravnatelj skliceval se je pri tem opozarjanji na neki ukaz c. kr. namestništva (deželnega šolskega sveta?), to sem slišal svojimi ušesi. Gimnazijski ravnatelj razložil je to vse nekemu slovenskemu oču po nemški. A oča, trd Slovenec, ni razumel, kaj mu je rekel ravnatelj. To videči, rekel je ravnatelj slovenski: „ako se vpiše Vaš sin za Slovenca, prepovedan bode zanj slovenski jezik“; hotel je reči: zapovedan bode. Oča na to debelo gleda in se ozira po sobi, da bi zvedel, kaj prav za prav pomenijo ravnateljeve besede. Nekdo videč ravnateljovo in kmetovo zadrego pristopi ter raztolmači stvar.“ — Jednake razmere so še i nekje indi, recimo v srci Slovenskega.

preveliko žalost Slovincem in Slovanom. Kako je glas o Raičevi bolezni osolpnol ves slovenski svet, vidimo iz sila mnogobrojnih dopisov od vseh strani slovenskega kolotača, s katerimi se je poizvedavalo po njegovem zdravju.

V politiki je bil Raič, kakor smo že lahko spoznali iz njegovih govorov v deželni in državnem zboru govorjenih, odkritosrčen in odločen, zato pa je užival i po vsem Slovenskem neomejeno zaupanje pri vseh poštenjakih. Ni menda zadeve, v kateri bi se ne bili zaupljivo obračali do njega možje in dijaki. Zanimljivo je čitati, s kakimi prošnjami so ga bili nadlegovali in kak upliv so mu pripisovali. Jednemu se je zgodila krivica in — Božidar pomagaj; drugemu boleha žena, zato bi rad bil prestavljen — Božidar pomagaj; tretjemu se je naložilo pred devetimi leti, ko je bil nastavljen, dopolniti izpit, pa zdaj že gre trdo, ker je že v letih, — torej Raič pomagaj; četrti bi rad dobil službo — Božidar priskrbi mi jo; peti je pisal znanstven sestavek, katerega mu niso hoteli sprejeti, torej — Božidar pomagaj, meni se godi krivica itd. itd.

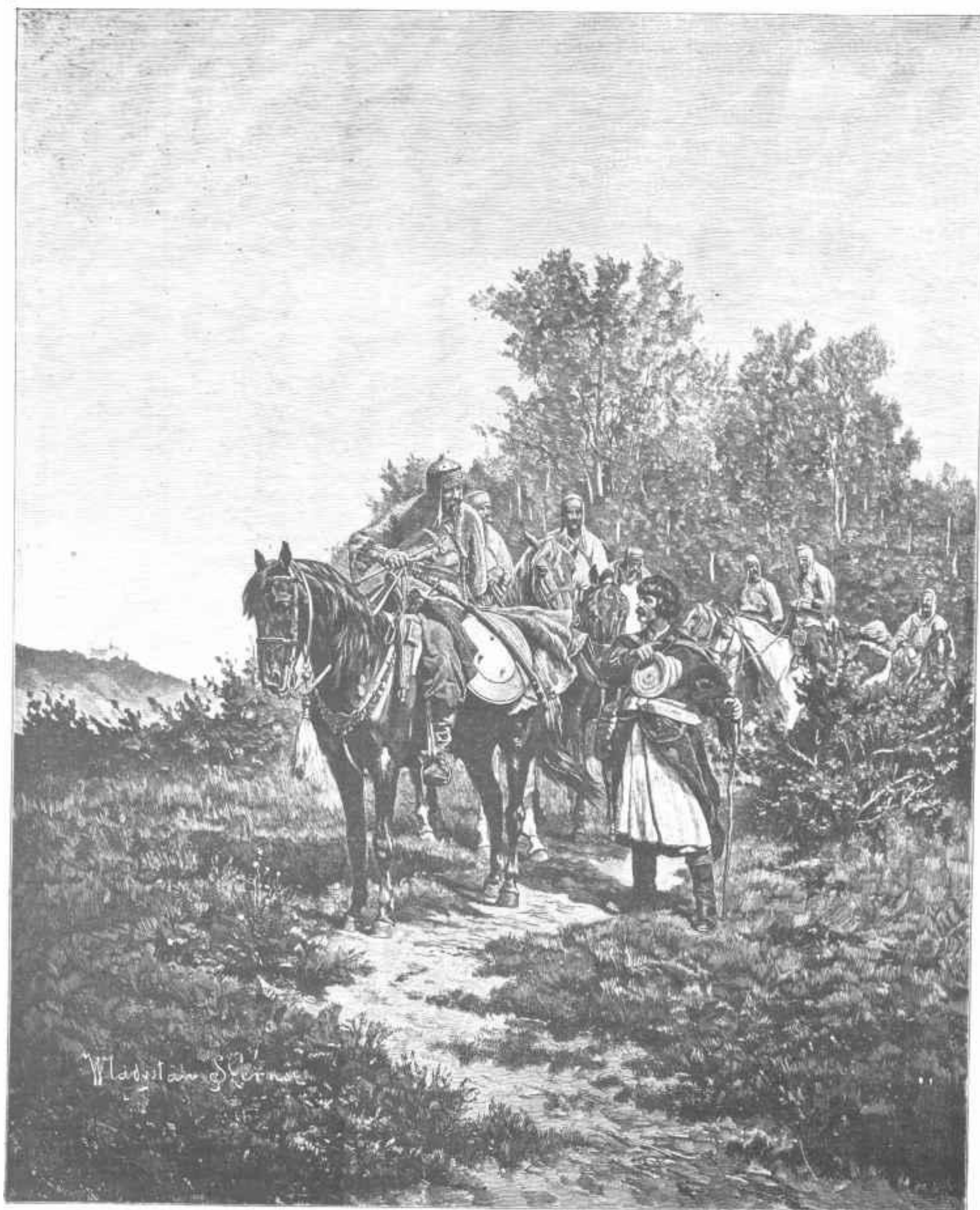
Kot poslanec trudil se je Raič osobito o tem, da bi Slovincem pridobil popolnoma pravico, ki nas ide po zakonu in kakor jo uživajo ini narodi, zato je i hotel govoriti v deželni zboru štajarskem slovenski koj prvo leto, ko je bil postal poslanec (1884), pa zabranili so mu drugi poslanci slovenski, boječi se škandala. O tem je pisal 2. okt. 1884 svojemu prijatelju: „Jaz sem se odločil na vsak način, da govorim k poglavju: narodne šole v slovenskem jeziku, ter sem nekaterim našim poslancem ta kan objavil dve uri poprej. Nastala je negrozenska razburjenost in — o — ¹⁾ prišel je k meni rekši: ako to storite, jaz se mahoma odpovem poslanstvu in z današnjim dnem dokončam svoje javno politično in parlamentarno življenje za vselej. In drugi, in med temi celo moj najiskrenejši prijatelj med poslanci, g. M. — o —, da se ne razprši zloga na posmeh nasprotnikom, pritiskali so na me; torej sem se udal.“ — Raič je sam vedel, da prouzroči s slovenskim govorom v deželni zboru štajarskem škandal, ali njemu je bilo do tega, da dokaže, da imamo i mi pravico posluževati se povsod svojega domačega jezika. Ugovora, da s slovenskim govorom ničesar ne doseže, pač ni bilo treba bati se, saj govore slovenski poslanci že dosti dolgo v Gradci in na Dunaji nemški, in kaj so dosegli? Ali ni bilo i v Ljubljani škandala, ko je začel naš oča dr. Bleiweis slovenski govoriti v deželni zbornici — ali v Poreči? Pri tem gre za načelo in našemu Božidaru je bilo za načela. Za načelo se je poganjal Raič pri vseh uredih, pri pošti, okrajnem glavarstvu, pri namestništvu, pri ministerstvu itd. Kaj pa so storili graški očetje, ko je društvo rudečega križa pribilo nemškoslovenska naznanila na ogle? Ali niso zvonili plat zvona, da je odmevalo po vsem svetu?

Raič je bil odločen in ni nikomur prizanesel ter se jednako pritoževal radi ministra ali birača, vladike ali kapelana, deželnega šolskega nadzornika ali pomožnega

¹⁾ O tem g. — o — je Raič večkrat rekel, da se je zato tako odločno izrekel proti slovenskemu govoru v deželni zboru, ker sam premalo zna slovenski.

ljudskega učitelja; kar se je njemu videlo graje vredno, to je grajal in kar hvale, to je hvalil.

Poslanstvo je bilo Raiču sveti poklic in tako ga je i vršil, kolikor mu niso bile roke vezane. O tem je bil popolnoma preverjen, da je poslancu jedino trsiti se o tem, da pripori svojemu narodu pravico in da mu zboljša po možnosti gmoten položaj. Ali uverivši se o sebičnosti večine poslancev, katerim je v prvi vrsti skrb za se same, postal je žalosten, in kolikokrat se je povrnol v „svoja si“, opazili so vsi, da je bil vselej žalostnejši. On je gorel za svoj narod, njemu je bil blagor Slovenstva in Slovanstva na srci, zato pa se je kot poslanec i najrajše družil z resnično omikanimi možmi, ki vedo, kaj je Vseslovanstvo; med svojimi rojaki jih, žal, ni našel, osobito od one dobe, kar ni bilo več dra. Vošnjaka na Dunaji. Med državnimi poslanci, s katerimi je Raič posebno rad občeval, morajo se imenovati Rusini, — žal, da jih je tako malo in da jih Poljaki tako stiskavajo in zatiravajo, — o katerih je resnil, da so izobraženi možje; med Poljaki je najbolje cenil grofa Dzieduszyckiego, Vseslovana, — med Poljaki prerodka prikazen — in med Čehi Weberja, Gregra in druge. Uverjen o tem, da nas Slovane žuli vse isti jarem, delal je na to, da bi i vsi poslanci skupno delovali na prosep slovenskega naroda. Naravno torej, da se je jako razveselil, ko se je lani kazalo, kakor da bi hoteli Slovenci zapustiti državni zbor, ko jim vlada na izročeno spomenico o šolah ni dala odgovora, kar bi bila morala storiti do poludne 10. febr. 1885. „V povoljnem slučaju glasovali bi za pristojbinsko novelo, pisal je Raič 10. in 11. februarja dvema prijateljema, ker pa do poludne ni bilo odgovora, g. Obreza kot prvi kanjeni govornik „za“ novelo odrinol je iz zbornice, in ko ga predsednik pozove, Obreze ni bilo, potem je klical drugega govornika dra. Trojana, tudi ta je preminol, in dr. Bilinski kot tretji govornik se je odnesel in tako ni bilo govornika za vladino predlogo, kar je grofa Taaffeja jako razljutilo. Zvati je dal dr. Tonklija in grofa Margherija, rekši jima: To je meni staviti revolver na prsi, tak pritisek je nedostojen, ravno zato vam ne dam odgovora, raje hrbet obrnem ministerstvu. Na to — bilo je med sejo — zbrali smo se na posvetovanje, kaj in kako: odločili smo stalni ostati in dva poslanca naša šla sta k načelnikoma češkega in poljskega kluba, kder je bil čuti samo nasvet: vlad o podpirati. Med tem pritiral je Rieger dra. Trojana iz neke bližnje gostilnice, in ta je kakti primoran povedal neke hladne besede. Potlej bila je seja pretrgana in bodoča na petek povedana. Sedaj je vlada itak pozvedela, da so Slovenci tudi činek v državnem zboru. Konrad je, kakor sem Ti pisal in so novine donesle poročilo, odgovoril skrajnoj razžalivostjo, in to so posledice njegove neot . . . sti in krivic. Kljun se izvrstno drži. Danes smo imeli klub, pa niso nas strli; jutri smo spet poklicani v klub, pa zastonj je trud, večina se je izrazila, ako ni odgovora primerne s poročtvom, da odložim o mandate.“ Kakor se je pokazalo, premislila se je večina, ko ji je bila zastavljena kavalirska beseda. Naši poslanci ostali so v državnem zboru, ostalo pa je i vse drugo pri starem. Raič ni zaupal vladi, a ni hotel rušiti discipline. „Jaz nikomur od vlade ničesar ne verujem, pisal je

Poljski oklopniki.

12. februarja 1885, toliko menje, ker nimamo nikakega poročila, razven morebiti Hohenwartovega obeta, katerega mi nismo slišali. In tako so naši gospodje voljni glasovati za pristojbinsko novelo, in po šestletnej zbornej dobi ostanemo mi štajarski Slovenci kljubu obetom praznih rok". Vse upanje torej, katero je imel v odločnost poslancev, splavalo je po vodi. Ni čuda, da je o takih razmerah postal že sam ob sebi žalosten; a pisali so mu i prijatelji pisma, ki so njega, iskrenega rodoljuba, morala še le bolje razžalostiti. Tako na pr. pisal je 12. decembra 1884 Urbanec Božidar; „Kaj delajo zastopniki slovenskega naroda tam v pregrešnem Beči? Mar mislijo ti „zastopniki“, da s tem že svojemu narodu zacelijo rane, da so v Beči? Kaj mislijo ti zastopniki, pravcati slovenski vladni kimovci in nič drugega nego kimovci, da je dovoljeno ne se potegovati za pravice milega slovenskega naroda? Ako to, potem hajd domov! Jeze se tresemo, čitajoči državnozborske razprave, a nič se ne čuje o naših težnjah. Zakaj ne posnemajo liberalne stranke? Kako dobro oborožena prišla je v lesenjačo, in naši zastopniki? še ne vemo, če so sploh na Dunaji. Naših poslancev sveta dolžnost bi bila oglašati se vedno... Povsodi godi se nam krivica in vender smo tako „zadovoljni“. Za Boga, zakaj se vender ne ločiš od tistega pr... H. kluba?" In dr. Gregorič mu je pisal 13. februarja 1885. „Jakob je sedem le služil in prislužil je ženko, kaj pa so prislužili slovenski poslanci, ki hlapčujo vladi že šesto leto? — To, da se na zadnje iz nas norca delajo..."

Ker je Raič dobro poznal nejednost med našimi poslanci¹⁾ in dobro previdel, da Slovenci v Hohenwartovem klubu ne dosežemo ničesar, trudil se je, da ustanovi jugoslovanski klub.²⁾ Na uresničenje tega kluba bodrili so Raiča i nekateri rodoljubi, dasi niso imeli mnogo upanja, da se kan uresniči. „Vaš jugoslovanski klub je posebnega pomena, pisal mu je prijatelj iz Istre 15. septembra 1885, on je prava potreba. Žal da, kakor je videti, ne proderete s to zdravo mislijo. Odobravanje takega kluba od Istranov znano Vam je iz „Naše Sloge“. Ali jednake podpore ne bode niti iz Dalmacije niti iz drugih slovenskih pokrajin“.

Ne moremo tega sestavka končati, da bi ne naveli Raičevega pisma, katero je pisal 24. julija 1881 mlademu prijatelju v Gradec, ker nam kaže med vsemi najbolje našega Božidara kot človeka. Raič piše med drugim: „Vaše drugo pismo me je potolažilo, ko sem čital: *Всѣмъ ме груѣе данасъ третѣи данакъ божѣи подъ ведромъ неѣсѣомъ*, ah, da bi Vas grijali blažilni danci do poznega groba! Samo zmerno se klanjajte božicam modricam, ker lahko bi rahlo in nežno telo uzele v žrtev; spavajte povoljno, izlasti pred polunočjo najmenje dve uri. — Moj žitek javlja malo uzvišenega, nego se broji k navadni vsakdanjosti, ker pogrešam mirnega časa... Uveravajoči Vas svoje iskrene in prave ljubezni, dokler

¹⁾ „Naš položaj je povse pogubonosn, pisal je Raič prijatelju 20. sušca 1886. zloge ne moremo nikake dognati, če sva dva enakih misli, je mnogo.“ Na smrtni postelji je še govoril: „Ne umrjem še rad, ker čutim, da sem potreben na Dunaji; zdaj ni nikogar, ki bi poslance na jedni strani drnjezgal, na drugi pa delal na to, da bi postopali skupno.“

²⁾ O tem je i pisal Raič v „Slov. Nar.“ XVIII br. 157.

bodem se gibal na zemlji, ostajem Vaš istinski prijatelj Božidar.“

Zvedeli smo, da se Raič ni nikomur drugemu klanjal, nego Bogu in pravici; on je govoril odločno besedo za Slovenstvo, kateremu ni znal drugih mej od Mure in Adrije in med temi mejami ne drugega naroda mimo naroda slovenskega! — Raič je marljivo sejal ves čas seme narodne prosvete, ki že poganja kali; ali obrodi i sad? Kdo ve? Nadejamo se, da obrodi! Da, celó uverjeni smo, da obrodi, ako je resnice in pravice na svetu, ako dobra in sveta stvar zmaga — in naša vera nas uči, da zmaga!

Naravno, da so se priznajale Raičeve zasluge. Že l. 1871. imenovalo ga je „Bralno društvo“ pri Mali Nedelji svojim častnim društvenikom (12. nov.); radoslavska občina pa svojim častnim občanom (9. dec. 1883) in politiško društvo „Sloga“ v Ormoži svojim častnim društvenikom (18. januarja 1885). Med najlepše dni Raičevega življenja pa se mora šteti dan 2. julija 1885, ko se je bila na devetih vozovih pripeljala mnogobrojna deputacija (do 30 mož) v Haloze, da izroči krasen diplom svojemu prvoboritelju. Naudušenost je bila skrajna, ko so govorili priprosti kmetje prelepe besede in je deklamoval Raičev najiskrenjši prijatelj in narodni močnik dr. Ivan Geršak lepo pesen, katero je sam zložil o tej priliki.

To so kratke črtice o Raičevem žitku. Imeli bi še marsikaj povedati, kar sami vemo, a sestavek narastel nam je že itak preveč. Za zdaj zadoščuj to. Prizadevali smo si z malimi besedami pokazati rojakom redkega moža, ki je bil povsod na svojem mestu. Dasi smo si bili z njim mnogo let dobri, dasi smo z njim občevali še, ko je bil že na smrtni postelji, dasi smo tedaj bili z njim zvezani s trdnimi vezmi, vender se nadejamo, da smo bili povsod objektivni, kolikor je sploh mogoče, in da nam to priznajo čestiti čitatelji. Čutimo in dobro vemo še sami, da nam je še marsikaj neznanega, kar bi bilo jako zanimljivo pozvedeti, na pr. o razmerah med Raičem in njegovim iskrenim prijateljem dr. Razlagom; o Raiči dijaku v Varaždinu in osobito v Zagrebu itd. Kdo bi račil te stvari svetu naznaniti, koristil bi gotovo stvari sami. — Pišoč i ta sestavek pa smo morali i marsikaj zamolčati z ozirom na osebe še živeče in na tiskovno slobodo.

Tega sestavka ne moremo bolje končati, nego da ponatisnemo prelepo pesen, katero je zložil in natisnol v „Slovenskem Narodu“ (XIX. br. 131) g. Božidar Flegerić na spomin možu, ki je delal vse svoje življenje na to, da pribori

RODU PRAVICO.

R. A.

Grobni spomenik
Božidaru Raiču,
umrlemu 6. junija 1886.

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.
Preširen.

Non omnis moriar.
Horacij.

Zadela grozna tebe je nesreča...

Slovenski rod, razjoči se na glas!
Da solza, tebi iz oči roseča,
Domača naša sveta tla močecha,
Močila dolgo bo bodoči čas.
Oj, tožna mati, mila domovina,
Najboljšega si izgubila sina!

Ko skrben oča vnet je za sinove,
Za narodovo srečo bil si vnet,
Gojil za njega zlate si osnove,
Želeč razbiti težke mu okove,
Ki žulijo ga, oh, predolgo let!
Osrečen videti svoj rod predragi,
Bila je želja v tvoji duši blagi.

Slišoč besedo tvojo gromoglasno,
Tvoj mili rod veselja je strmel,
Ko si mu kazal krepko, živojasno,
Kakó je bilo v domovini krasno,
Ko v njej okrutni tujec ni besnel,
Kakó bo v njej spet lepo in veselo,
Ko tujstvo več moči ne bo imelo.

A vse zastonj . . . Ah, kde so tvoje nade,
Dasi boritelj bil si silno jak?
Nenadoma se grozna smrt prikrade.
Vsak, ki živi, pod njeno koso pade,
Berač in kralj, plašljivec in junak.
Jedino to nam bode tolažilo,
Da kar si storil, ni se v grobu skrilo.

Ljubeč svoj narod iz vse srčne sile,
Želel si vedno zlato mu prostost,¹⁾
A kratke so življenja ure bile,
Te želje niso tebi se spolnile,
Podrla prej te smrtna je grenkost.
Kder domovine mile je središče,
Med svojimi je tvoje pokojišče.

Oj, spavaj, spavaj v tihoslaskem miri!
V življenji nisi ga imel nikdar.
Tvoj bistri duh nad nami naj se širi,
In vedno vodi nas po pravem tiri,
Neti naj v srcih rodoljubja žar,
In tebi, roda svojega ljubljeneč,
Bodočnost vij nesmrtné slave venec.

¹⁾ t. j. sloboda.

Belokranjske narodne pesmi.

(V Adlešičih zap. Š.)

IV. *)

 goro jaše Kraljeviču Marko,
V goro jaše, goro preklinjaše,
Da ni u njoj ladnega studenca,
Kaj napojil sebe i konjiča.
Još govori Vila Pogorkinja:
„Ne kun' gore, Kraljeviču Marko!
U ti gori ladnega studenca,

Kaj napojiš sebe i konjiča.“
Napojil je sebe i konjiča.
Još govori Vila Pogorkinja:
„Čekaj mene, Kraljeviču Marko!
Češ mi dati teško brodovino,
Od konjiča noge vse četiri,
Od junaka oba oka črna.“

V.

 goro jaše Kraljeviču Marko,
I už njega ljuba Angelija.
Još govori Kraljeviču Marko:
„Pjevaj ljuba grlo glasnovito!“
„Kak ču pjevat grlo glasnovito,
U ti gori trideset hajdukov,
I med njimi mali te hajduče;
Ono ima tri srca junačka.“
„Ne boj se ti, vjerna ljuba moja,
Vse ja oču pod sabljom metniti,
Z maletom se na šake držati.“
Zapjevala grlo glasnovito:
„Izteklo van trideset hajdukov,
I med njimi mali te hajduče!“
Vse je Marko pod sabljom metnio
Z maletom se na šake držao.
Držali se cjeli letni danek,
I drugega dana do poldana.
Još govori Kraljeviču Marko:
„Ovo si mi, vjerna ljuba moja,
Al' pomozi meni al' maletu.“

Marku ona noge zapletala,
Maletu je živo pomagala.
Al' se Marku jako dugo vidi,
On se boji, da će poginiti.
Al' on zove Vilo Pogorkinjo:
„Kadi si mi, Vila Pogorkinja?
Vsigdar si mi na pomoči bila.
Sad mi nečeš na pomoči biti?“
Odgovori Vila Pogorkinja:
„Ne budali, Kraljeviču Marko!
Kaj ti nimaš noža pri pojasu?
Nu maleta soprotit' sdaštva!“
Trgne Marko britko sabljo svojo,
Maleta je na polo razsekal.
Male ima tri srca junačka.
Jedno mu se umorilo bilo,
Drugo mu se malo razigralo,
Tretje mu ni ni spoznalo za to.
Još govori vjerni ljubi svoji:
„Hajdi gremo k belim gradom svojim!“
Kada dođu u građe bijele,

Još govori ljubi nevjernici:
„Češ mi rajša cjelu nočku svjetit'
Ali da ti odsiječem glavo?“
„Rajša ču ti cjelu nočku svjetit',
Nego da mi odsiječeš glavo.“
Namazal je s prahom i olovom,
Prižgal ji je bjele noge njene.
Još govori nevjernica ljuba:
„Ne daj, ne daj, Kraljeviču Marko,
Sad mi gore bjele noge moje.“
„Naj te brani mali te hajduče!“
Kad ji gore bjele roke njene:
„Ne daj, ne daj, Kraljeviču Marko,
Sad mi gore bjele roke moje.“
„Naj te brani mali te hajduče!“
Kad ji gori bjelo lice njeno:
„Ne daj, ne daj, Kraljeviču Marko,
Sad mi gorí bjelo lice moje.“
„Naj te brani mali te hajduče!“

¹⁾ Ti dve pesmi o „Kraljeviču Marku“ ne nahajati se v knjižici nazvani: „Kraljevič Marko u narodnih pjesmah“. U Zagrebu 1880. Prvi nekoliko podobni toda obširneji sta pesmi pod št. IX. in X.

Hrvaški spomini.

Spisal J. Trdina,

(Dalje.)

Ladjo, ki je dospela od Zidanega mosta, vozili so Ratečani in drugi fantje iz obližja. Bila je dosti večja od zaloške, na postroj njen pa se je potrošilo tudi mnogo več, do malega 1200 gold. Od Klečanov in Ratečanov zvedel sem jako zanimljive podatke o brodarstvu na Savi, katerih pa tu ne morem vseh priobčiti, ker bi jemali prevelik prostor. Če so brodniki ostali zmirom trezni, plulo se je po vodi doli brez nevarnosti, od kar so izklesali in izstrelili na zloglasnem Belem slapu ob kranjskem bregu lep in globok, samo nekoliko pretesen vodotoč. Prej pa je požrl ta besni slap marsikatero mlado življenje, in mnoge ladje razbile so se na kosce ob ostrih skalah, ki so štrlele čez vso strugo od jednega brega do drugega. Vozeč se po Savi gori pa treba še zdaj skrbno paziti in čuti, da se ne pripeti kaka nesreča. Ladje vlačila je za vrvi močna živina. Če so bili brodniki pametni in oprezni in voda majhna ali srednja, pomikale so se dalje res da prav polagoma, ali bati se ni bilo ničesa. Kadar pa je Sava narasla in hudo drla, primerilo se je lahko, da je živina onemogla in jo je začela potezati ladja za sabo v vodo. Da ne potone, porezali so gospodarji njeni ali hlapci njihovi vrvi in ladja je letela potem po bliskovo nazaj, dokler ni treščila ob kak greben in se razkrehnila. Veliko nezgod zakrivila je pijanost. Kakor vozniki, pijančevali so savski brodniki dostikrat brez pameti in mere. Kadar so vozili krško vino (hrvaškega Kranjci takrat niso še marali) in niso imeli svoje pijače, navrtali so kdaj po noči sode in lokali ukradeno vino, dokler so pocepali. Da se kvar ne bi poznal, zalivali so sode z vodo. Radi zaspčnosti in nemarnosti pijanih brodnikov bušila je marsiktera ladja ob skalovje in se razčesnila, večkrat pa so poginili ž njo vred tudi brodniki. Naši fantje pa so delali na Hrvaškem še dosti drugih nespodobnosti in zadorov. V Zagrebu in Sisku porékali, rvali in krepelili so se neprenehoma z domačimi težaki. Hoteli so pripenjati ladje po svoji volji tamo, kjer se jim je zljubilo, če prav za nje ni bilo prostora. Radi pristanišč unemali so se grdi boji, ki so se zvršili mnogokrat s težkimi ranami in celo s smrtjo. Pijani Kranjci pa so se zaganjali v Hrvate tudi brez uzroka, kar takó, iz same objesti in samopašnosti. Po Sisku drvila so se jih cela krdela od beznice do beznice, napadaje mirne ljudi s psovskami, ka menjem, poleni, koli in drogovi. Hrvati so potrpeali, dokler so mogli; ko pa jim je prekipela pravična jeza, zbrali so se in naklestili tuje rogovileže tako v živo, da je moral marsikateri ostati na Hrvaškem in polegati po več tednov in mesecev v kakem hlevu ali pod streho na slami. Vsak Kranjec ni se udeleževal teh surovih zaskokov in pretepov. Z večine ponašali so se mladiči zastavno in pristojno, ali radi nekaterih negódnikov in lopovov grdogledili so Siščani naposled vse naše brodnike.

Že dosedanje moje pripovedovanje dokazuje, da se nameri na Hrvaškem človek na slovenske rojake povsod, kamorkoli pride. Našel pa sem dovolj tudi takih našin-

cev, katerih mi ni trebalo iskati. Srečeval sem jih na vseh velikih in stranskih cestah in malone na vsaki stezi in stezi, ne bom dejal, da baš vsako uro in vsak dan, ali vendar tako pogostoma, da sem se moral čuditi silni množici kranjskih ljudi, katere je privedla v trojedno kraljevino briga za vsakdanji kruh. Jaz sem obgovoril vsakega popotnika, čigar obleka je izpričevala, da je tujec. Izmed treh bila sta gotovo vselej dva Kranjca ali vsaj Slovenca. Videl sem Ribničane, ki so prevaževali od vasi do vasi lonce in glasovito svojo „süho robo“, Kraševko, ki je korakala bosonoga s pomarančami in limonami nekamo na semenj, goriškega gorjanca, ki je ponujal svete podobice, Rezijana, ki je raznašal po svetu steklenino, belokranjskega krošnjarja, trgujočega z vsakovrstnim, drobnim blagom, Laščane in Čebране, koji so se bili napotili v slavonske gozde. Posamezni drvarji zahajali so tja že v preteklo stoletje, ali kupoma, kdaj po več sto iz jedne župnije, začeli so vreti v Slavonijo še le o 1865. l. Največ pa je bilo med temi tujimi popotniki kranjskih rokodelcev, ki so mahali Bog zna od kod proti Zagrebu ali pa tudi iz Zagreba proti Varaždinu in na Ogrsko. Z vsemi sem se pomenkoval in jih izpraševal, kako jim ljubi hrvaška zemlja in kakovi ljudje jim se zde Hrvati. Odgovarjali so mi do malega vsi jednako, zlasti tisti, ki so živeli na Hrvaškem že več let in so torej kraj in narod dobro poznali. Zatrdili so mi, kakor vrtnar Janez, da so Hrvati veliko priljudnejši in boljši nego Kranjci, da so si pravi prijatelji ne le med sabo, ampak se vedó potrpljivo, prijazno in gostoljubno tudi proti vsakemu inorodcu, ki jih ne žali. Nikjer niso jim se rogali, ni v óči ni za hrbtom niso jih pikali in psovali s capini, potepuhi in lenuhi, kar so morali slišati tolikokrat v svoji kranjski domovini. Hrvaški gospodarji postopajo z našimi pomočniki, posli in najemniki vsikdar po človeški, marsikdaj pa tudi resnično po bratovski. Pridni kranjski delavci so se takó priljubili hrvaški gospodi, da jih sprejemajo v službo svojo rajši nego domačine. Hrano in plačo jim dajó obilno in pošteno, mnogo, mnogo boljso, nego se dobiva pri napuhnenih kranjskih graščakah in meščanih. Na Hrvaškem si more marljiv rokodellec ali služabnik prislužiti toliko gotovine, da se povzdigne sčasoma do samostalnosti in svojega gospodarstva, ako ne zapravlja zaslužkov po nepotrebnem.

Na Kranjskem dela družina samo za hrano in za cape, da ne pogine od lakote in ne hodi naga in bosa. Privarovati si ne more skoro ničesa, ker so plačila prenizka. Marsikomu se baš radi tega domá ni zdelo nič škoda denarjev. Dejal je: Ostalo mi je bornih par goldinarjev. Teh malih krajcarjev ni vredno stiskati: naj gredo za vino, da bom imel tudi jaz kak vesel dan v letu. Na Hrvaškem pa je tak lahkoživček videl, da si pripridi lahko vsako leto čistih 40, 50 in kdaj še več goldinarjev. Pomislil je na bodočnost svojo, na tožna stara leta in začel je groše svoje varovati in živeti trezno in pametno. Mnogi Kranjci, ki niso prinesli s sabo ni 10 goldinarjev,

prislužili so si v Hrvatih celo pest stotakov. Za nje so si kupili svoje hiše, v katerih so jeli uspešno točiti ali se baviti s trgovino. Zdaj se štejejo v Zagrebu, Karlovcu in na Reki med veljake in bogatine, v svoji domovini ostali bi bili najbrž do smrti ubogi posli ali pa celó berači. Najlaže dobi si službo tak, ki zna vrtnariti ali kdor razume vinarstvo. Slovenske vrtnarje in gornike našel sem povsod v zapadni polovici hrvaškega kraljestva. Dobro se je godilo do najnovejše dobe tudi drvarjem. Delali so z večine samo po zimi, to je, od vseh svetnikov do sv. Jožefa. Kdor ni pijančeval, nesel je pomladi domov 80, 100 in, če je bil prav varčen, 120 gold. Teh lepih novcev si na noben način ne bi bil mogel pripriditi na Kranjskem v tako kratko dobo. Izmed rokodelcev in drugih obrtnikov sprejemali so Hrvati sosebno radi že od nekdanje naše mlinarje in usnjarje. Še mnogo bolj nego slovenske mladeniče marali in hvalili so hrvaški bratje naše služabnice, zlasti kuharice. Ugajala jim je njih neutrudna pridnost, spretnost, snaga in zvestoba, marsikdaj pa tudi prikupljivost in lepota njihova. Brez števila teh deklet primožilo se je v trdne hrvaške hiše. Da so ostale na Kranjskem, umrle bi bile kot zaničevane, stare device; nihče ne bi bil priznal in nagradil dostikrat izredne vrline in npravne vrednosti njihove. Na Slovenskem so dolgo časa grozno pisano gledali vsakega rojaka, ki si je šel iskat kruha na Hrvaško. Najhuje grajali so ženske, ki so služile v Zagrebu in drugih hrvaških mestih. Vse brez razločka razglašali so za malopridnice in vlačuge. Mnogim dajala sta se ta grda pridevka tudi po pravici. Nekateri izmed teh so se popolnoma izgubile v tuji deželi, kjer jih ni nihče nadziral in zadrževal. Pridružile so se očitnim ali tajnim blodnicam in poginile naposled za gnjusnimi boleznimi, ki so naravni nasledek in konec takega poživljenega življenja. Ni se torej rodil brez razloga hrvaški pregovor: Ni k—ice nad Kranjce! Ali ne sme se pozabiti, da je bilo pa dosti tudi takovih, ki so se vedle doma pohujšljivo, na Hrvaškem pa se izkopalale za čudo naglo iz dušne svoje nesnage ter si pridobile in ohranile dober glas pri vseh znancih. Tudi njih rešil je obilni zaslužek, ker jih je napotil na varčnost, koja jim tamo ni ostala tako jalova in malokoristna kakor doma. Na Dolenjskem dobivale so deklet pred 30 leti vsak mesec po dva goldinarja in po vrhu kdaj kako pravceno oblačilce, v Zagrebu pa se jim je plačevalo po 3 do 4 goldinarje! Še danes daje se v Novem Mestu samo po 5 gold. služabnici, ki je toliko sposobna, da pomaga gospodinji kuhati in jo more v bolni ali kaki drugi sili nadomestovati, na Hrvaškem bi imela za isti trud osem goldinarjev, tedaj v letu 36 gold. več nego v svoji domovini. Za družinče to ni malenkost. V 10. letih nabralo bi se brez obresti 360 gold., z obrestmi čez 400 gold. Na revnem Dolenjskem pa se deklet s tolikšno doto primožijo lahko na celo kmetijo. Dolenjka je za kuharico kakor nalašč ustvarjena. Nekatera vidi dvakrat, trikrat, kako se pripravlja kaka jed, pa si zapomni vse natanko in jo skuha potem tako okusno, da jo uživajo v slast tudi izbirčni jedci. Marsikatera naša rojakinja znala je kuhati doma samo za kmetiške ljudi, v Zagrebu pa se je izurila brzo za pravo gosposko kuharico, in to brez bukev, gledaje in povprašujoč znane in kdaj tudi neznane zvedenke.

Do malega vsem prostim Slovencem so se Hrvati kmalu priljubili, vendar ne tako kakor vrtnarju Janezu, da bi bili odobravalni in hvalili skoro vse njihove šege in navade. Celó krasni hrvaški jezik zdel se je večini od konca jako grd, spačen in neroden; vsaki drugi besedi so se morali smijati. Zlasti kajkavskemu narečju, dasi ali morda baš za to, ker je najbližje našemu, zabavljali so mnogi z jako neumnimi šalami in z nepristojnim oponašanjem. Ko pa so se mu ušesa nekoliko privadila, izpremenila se je korenito sodba njihova. Trdili so, da se da po hrvaški krepkeje odgovarjati in pridigati nego po kranjski. Ne vede in ne hoté so se takó pokajkavili v malo letih, da se po domače niso mogli več pomenkovati. Veliko lepši in imenitnejši zdel se jim je že precej od kraja štokavski jezik, gotovo najbolj radi tega, ker so zapazili, da ga rabijo izobraženi gospodje. Živeč med štokavci naučili so se brez težave pismene hrvaščine in se kaj radi bahali ž njo pogovarjaje se z rojaki. Izgovor in besede štokavske zapamtili so si dobro, ali slovenski naglas jih je izdal, če so le odprli usta. Najbolj silili so me na smeh Ribničani, kadar so pripovedovali kaj prav važno po štokavski. Vse besede so bile čisto hrvaške, ali iz vsake oglašala se je znana ribniška melodija. Da so zinili le kratki što, spoznal je človek precej poštene naše rešetarje in lončarje. Celó vrtnarju Janezu, ki je bil jako mehka in sprejemljiva duša, minilo je več let, predno mu se je pohrvatilo z jezikom tudi mišljenje in naziranje.

Še teže sprijaznili so se z marsikaterim hrvaškim običajem drugi slovenski doseljenci. Nekateri so mi dejali, da jih je povse belo oblečenih hrvaških kmetov in kmetic skoro groza, kajti jih spominjajo bele žene — smrti! Drugi se jih baš niso ustrašili, ali za delavnega človeka zdela jim se je taka obleka nepripravna, ker se prehitro zamaže. Vsaj hlače morali bi si dati vsekako počrniti. Vsi pa so trdili, da je nališpana nedeljska oprava kmetiških Kranjcev in Kranjic stokrat lepša od hrvaške. Do malega vsi obsodili so strogo tudi hrvaško šego, da se nosi srajca čez hlače. Videla jim se je ne le grda in odurna, ampak tudi nespodobna in pohujšljiva ali vsaj za odrasle ljudi preotročja. Marsikateri pobožen Slovenec ni mogel oprostiti hrvaškim kmeticam, da si pokrivajo prsi tako ohlapno in dosežno. Po mnenji njihovem morale bi biti čvrsto zapažene od vseh strani, kakor se nosijo vse poštene Kranjce. Isto tako zlagali so se naši rojaki brez razločka dobe in stannu, da za lepoto ostajejo hrvaške kmetiške „curice“ daleč, daleč za kranjskimi dekleti in da se še za marsikako drugo reč proste Hrvatice nikakor ne morejo kosati s Kranjicami, zlasti z Dolenjkami, na pr. za spretnost, gibčnost, bistrourmno šaljivost in veselo zgovornost. Tisti, ki so poznali hrvaške zadruge, čudili so se silno ti hišni občini, kateri je izginil že vsak sled na Kranjskem. Ni jednemu ni ugajala, grajali so jo z najostrejšimi besedami, katerih ne bom ponavljal, ker me ni volja žaliti dragih bratov Hrvatov. To nejevolje vzbudila je v njih najbolj misel, da leže, kjer je zadruga, vsi oženjeni pari v isti spalnici. Sim ter tamo se je to res dogajalo. Videl sem na svoje oči veliko zadrugno izbo, v kateri je stalo šest postelj. Ali z večine menim, spali so zakonski pari vsak v svoji čum-

nati, na mesta imeli so celó vsak svojo posebno kočico. Opomniti mi je, da so o zadrugah govorili zaničljivo samo slovenski prostaki. Ko sem se pomenkoval o njih z izobraženimi kranjskimi franjevci, s kojimi sem se sešel dve leti pozneje v Karlovcu in Jastrebarskem, čul sem

iz ust njihovih povse drugačno sodbo. Nekateri teh gospodov so se bili tako oduševili za to čestito, starodavno, slovansko šego, da bi jo bili uvedli, ko bi se dalo, kar precej v svoji slovenski domovini.

(Nadaljevanje v IV. letniku 1887.)

Leto 1836. v slovenski književnosti.

Črtica o petdesetletnici.

Malokatero leto je tako korenito zaznamovano v književni zgodovini slovenski, kakor leto 1836.

Vihar, ki ga je razunela abecedna vojska, potihnil je. Zmagovalec Matija Čop legel je v grob. Zaplakala je vsa Slovenija. Prijatelji so mu postavili kamen na gomilo. Najveličastnejši spomenik pa mu je zgradil veliki naš Fran Preširen, posvetivši „prijatla dragim manom pesem milo“ — Krst pri Savici. Konec marca l. 1836. izšla je v 600 iztisih na finem velinpapirju natisnena knjižica: *Krst per Savici*. Povest v verzih. Zložil Dr. Prešérin. V Ljubljani Natisnil Jožef Blaznik 1836. (8° str. 34.) (V bohorici). Založnik Krstu je bil pesnik sam. V štirih mesecih je razpečal blizu 200 izvodov. S tem skupičkom je plačal troške za tisek.¹⁾

Pol stoletja je minolo, kar ga je pel neumrljivi Preširen, kar ga je postavil kakor blestečo biserno krono vrh svojih poezij — pol stoletja, pa niti eden biser ni otemnel v ti kroni; svetla je, kakor pred petdesetimi leti, ko so se Slovenci osolpli od njenega leska vpraševali: jeli možna taka velepesen v našem zaničevanem, okornem jeziku?

Od raznih strani so opisovali naši krasosloci „Krst pri Savici“, nas zanima o petdesetletnici njegovi vprašanje, kakšen mu je bil upliv na naše narodno gibanje? Ogromen, velikansk! Dve generaciji je že nauduševal Preširnov „Krst“ za rod in dom. Slovenski mladenič ni našel razven Vodnikove „Ilirije oživljene“ pesni, v kateri bi se krasneje zrcalil narodni in domovinski moment, nego v tem „samega jederčja polnem“²⁾ delu Preširnovem. Kakor Črtomir svoje vojake, naudušuje pesnik v nedosežnem „uvodu“ rojake svoje za svobodo in Slovansvo.

Nar več svetá otrôkam sliši Sláve,

Tje bómo nájdli pót, kjer njé sinóvi

Si prósti vóljo vero in postáve.“

Slovenci, oklenite se Slovanstva, iščite pomoči pri rodni bratih, da ne utonete v nemškem morji! — klical je pred petdesetimi leti vseslovanski prerok Preširen. Dve ideji sta se borili tedaj za prvenstvo: ideja „ilirska“,

¹⁾ „Krst pri Savici“ so ponatisnile „Novice“ l. 1844 v 29.—35. št. in pesnik sam v svojih „Poezijah“ l. 1847 (str. 168—191). Pozneje l. 1866 sta ga podala Slovencem nekoliko popravljenega Jurčič in Stritar v „Klasji“ (str. 194—215), potem Janežič v „Cvetniku slov. slovstva“ 1868 (str. 243—253); tu so izpuščene strofe 6—14 incl. Poslednjikrat je bil natisnen „Krst pri Savici“ letos v dr. J. Sketovem „Berilu za 5. in 6. razred srednjih šol“ (str. 182 do 193). Dramatizovan je v 1. zv. Slovenske Talije. Na nemški jezik ga je preložil Penn.

²⁾ Stanko Vraz.

katero je med Slovenci najiskreneje gojil Stanko Vraz, in ideja specifiško slovenska, za njo se je potezal Preširen s tovariši „Čbeličarji“. Prva je namerjala zjediniti Slovence s Hrvati v jednom jeziku in v jedni književnosti. Druga je poudarjala potrebo posebnega književnega jezika, posebne književnosti za Slovence. Zmagala je poslednja. Preširen je položil temelj slovenski književnosti, ustvarivši jej krasen pesniški jezik. Zato pa Slovencev ni odcepil od Slovanov; pokazal jim je le prirodno pot narodnega razvoja. Vseslovansko misel, ki je nekdlaj vodila Preširna, sprejeli so danes vsi slovanski rodovi — misel: Gojimo svoje, ne prezirajmo bratskega!

Grozno mrtvilo je težilo pred polstoletjem slovensko stvar. Zdi se nam, kakor da bi gledali gromado razvalin, med nje prihaja tujec ter odnaša kos za kosom, da si zgradi novo — tujo — zgradbo. O tem bridko toži pesnik:

„Na tléh ležé Slovénstva stébri stáři,
V domáćih šégah vtérjene postáve;

Ječé pod težkim jármom síní Sláve.
Le ptújcam sreče svít se v Krájni žári,
Ošabno nós'jo ti po kónci gláve.“

Tisočletni odpor Slovenstva proti Germanstvu (zakrivajočemu o Črtomirovem času drzno nasilstvo svoje s plaščem krščanstva) dihti iz „uvoda“ in iz prvega dela „Krstá“. V tem oziru znamenit je tudi zvršetek: ne v Solnograd, katerega krščanska misija se je identifikovala s ponemčevanjem, v Akvilejo ide Črtomir, ondi „razlagajo mu svéte písma próste zmóté vsáke“.

„Črtomir“ — za krutim črtom, za besnim sovraštvom narodnim nastopi mir, tedaj si bodo „ljudjé vsi brátje, brátje vsi naródi.“ Kako lepó se nam predstavlja v junaku Preširnovega „Krstá“ konečni nalog Slovanstva, da obistini poglavitno zapoved Kristovo — mir in ljubezen.

„Krst pri Savici“ je glorifikacija slovenske zemlje. To je domovinska stran njegova. „Snežnikov krájniskih sivi poglavár“, „otók z valóvami obdáni“, bohinjsko jezero, grmeči slap Savice — to so dražestne slike, katere je z mojsterskim pesniškim kistom narisal Preširen v svojem „Krstu“ strmečim Slovincem.

„Krst pri Savici“ je jedno izmed najdovršenejših del prvega našega pesnika. O tako pomenljivih prilikah, kakor je petdesetletnica, prirejajo drugi narodi sijajne izdaje dotičnih klasiških proizvodov. Pri nas izide krasno ilustrovano izdanje „Krstá pri Savici“ o stoletnici njegovi l. 1936. —

Ne samo prvak slovenskih pesnikov, nego tudi velikán učenosti slovenske segel je l. 1836. nazaj v davno preteklost slovensko. Ves slovanski svet se je začudil

pred polstoletjem, čujoč Zlatousta slovenski propovedujočega (Chrysostomum slavice perorantem). Izšel je slavni „Glagolita Clozianus“, poglavitna knjiga slovenskega učenjaka Jerneja Kopitarja. Bogata je bila že slovnica njegova (z l. 1808). To ti je cel repertorij književne preteklosti slovenske in slovanske, vrelec, iz katerega bujno iskree se vre ideja za idejo. To je bil prvi korak Kopitarjev v hram učenosti. V „Glagoliti“ stal je na vrhunci. Povod prevažni knjigi Kopitarjevi je najdba staroslovenskega glagolskega rokopisa v gradu grofa Parida Cloza v Tridentu. Napis veli, da ga je svojeručno pisal sv. Jeronim (stare glagolske listine so nekdaj zlasti po Dalmaciji in otokih radi prisvajali sv. Jeronimu). Rokopis je bil izprva lastnina hrvaškega veljaka Ivana Frankopana, gospoda krškega (Veglia). On ga je okrasil z zlatom in srebrom in čuval ga kot dragoceno svetinjo. Po smrti njegovi (l. 1482. v Benetkah) razgrabili so imetje njegovo ter uzeli tudi ti knjigi zlato in sreberno opravo. Del knjige prešel je v roke duhovniku krške biskupije Luki de Reynaldis, ki je dal med l. 1487—1509. dva zvežčica (prvi ima 4 liste, 4 vmes so izgubljeni; drugi je celoten, obsegajoč 8 listov v četrtini) Markvardu Breisacherju, cesarskemu poslaniku. Po Breisacherji dobil je rokopis z ostalim arhivom gradu Maria-Stein pri Kuffsteinu na Tirolskem grof Schurff. On je dodal poprejšnjemu latinskemu napisu, govorečemu o sv. Jeronimu, nemško opomnjo: „Dises puech hat Sant Jeronimus mit aigner hant geschriben in Crabatischer sprach“. Grof Paris Cloz iz Tridenta poslal je rokopis Kopitarju, ki ga je radostno vsprejel ter po poslednjem posestniku imenoval:

„Glagolita Clozianus id est codicis glagolitici inter suos facile antiquissimi, olim, dum integer erat Veglae in thesauro Frangepaniano, habiti pro s. Hieronymi bibliis croaticis, supparisque ad minimum exarato a MLVII. cyrilliano Ostromiri Novogradensis, *λελυμεν* foliorum. XII. membraneorum, servatum in bibliotheca ill^{mi} comitis Paridis Cloz Tridentini. Litteris totidem cyrillicis transcriptum, amplissimis de alphabeti glagolitici remotiori antiquitate et liturgia slavica a. d. DCCCLXX. primum coepta in Pannonia prolegomenis historicis et philologicis, monumentis item tribus dialecti Carantanicae seculi X. Monachii repertis, itemque speciminibus slavicarum cis Danubium dialectorum ab a. MLVII. ad MDCCCXXV.; calendario slavico a. MLVII. aliisque ineditis; addito graeco glagolitae interpretis *πρωτογενεως*, latinaque slavicae omnium interpretatione, linguae demum Slavorum utriusque ritus ecclesiasticae brevi grammatica et lexico illustratum edidit et qualemcumque hanc editionem suo studio et peculio procuratam honoris et grati animi causa, quod in quinquennium tractandum edendumque sibi codicem concedidit, ill^{mo} comiti Paridi Cloz Tridentino felici codicis domino dedicavit Bartholomaeus Kopitar, augustissimo Austriae imperatori a bibliothecae palatinae custodia. S. Paulus apostolus ad Romanos XIV., 11: *οτι παντα υμιν εδωκεν εγνωσθησεται το θεο*. Et omnis lingua confitebitur Deo. I vse^{sk} jezik^{sk} ispovestise^{sk} gvi. (Iz „Glag Cloz.“ najprej z glagolskimi, potem s cirilskimi. S poslednjimi črkami navaja isti izrek iz dveh drugih staroslov. kodeksov in iz dveh staroslov. svetopisemskih izdaj z l. 1580 in 1816.) Cum tabulis aeneis duabus.

Vindobonae, prostat apud Carolum Gerold bibliopolam. MDCCCXXXVI. (Na poslednji strani omenjen je tiskar: Viennae, typis Antonii nobilis de Schmid, c. r. pr. typographi). Knjiga je izšla in folio. — Navedeni obširni naslov naznanja prebogato vsebino. Seznanimo se ob kratkem z njo. V uvodu — praefatio str. III. — LXXX. — dokazuje pisatelj: da je glagolica, če ne starejša, pa vsaj tako stara kakor cirilica; da je sveti (cerkveni) jezik Slovanov obojnega obreda — zdaj mrtev — v 9. veku živel v Panoniji v Metodovi škofiji, da je ta jezik povišal sv. Metod, začeniš rabiti ga l. 870. najprej v Panoniji, da so ga kmalu potem drugi Slovani naudušeno vsprejeli, ko je bil zbok pustošenja besnih Ogrov prognan iz prvotne domovine, oklenili so se ga pa sorodni Bolgari, Hrvatje, in naposled Rusi; pri sleharnem izmed njih nauzel se je marsičesa, kar mu ni bilo znano izprva v Panoniji. Po drugi plati pa tudi marsikaj pogubil, kar ga je dičilo doma.

Za uvodom nastopa pravi: „Glagolita Clozianus accurate transcriptus litteris cyrillianis usitatoribus“ (str. 1—44). Poprej so menili, da je vsebina Kločevemu rokopisu prevod biblije od sv. Jeronima; Kopitar je objavil slovanskemu svetu, da so v njem deli treh govorov velikega tedna in jeden celoten govor za veliki petek. Grški izvirnik je proizvod sv. Zlatousta, samo jeden fragment je sv. Epifanija. Rokopis (951 vrstic) natisnen je dvakrat: 1. z izvirno interpunkcijo (interpunctio codicis), toda s cirilskimi pismeni; 2. vzgredno z njo pa ide pravi od izdajatelja popravljeni tekst (distinctio editoris). Od spodaj pripaja na vsaki strani kritiške opomnje. Dodan je grški izvirnik, s katerim pa se vseskozi ne ujema slovenski prevod; za tem prihaja latinsko pretolmačenje Kločevega rokopisa. Na str. 40. in 41. primerja Kopitar vsprejelo svetopisemske besede nahajajoče s v Kločevem kodeksu z izreki staroslovenskega sv. pisma ruskega izvoda. Str. 42—44. polni odlomek raztolmačenega psaltera iz rokopisa XI. veka, kateri mu je izročil učenjak Peter Köppen; ob njem tečeta na desni grški izvirnik, na levi pa navadni slovenski tekst in latinski tolmač. — Tretji in zadnji del knjige posvečen je staroslovenski slovnici (str. 47—67) in staroslovenskemu slovarju (str. 67—86) — Slavorum linguae sacrae brevis grammatica et lexicon. Knjigi sta pridejani dve tabeli z vzgledi glagoliške in cirilske pisave raznih stoletij.

„Glagolita Clozianus“ vidi se nam na prvi pogled stoječ izven skromnih mej slovenske književnosti. Pretehtavši zaklade, nagromajene v uvodu njegovem, pa spoznaš, da se nanj opira slava našega imena. Kopitar je prvi učil, da je sveta staroslovenščina — jezik, v katerem sta pisala sv. Ciril in Metod bogoslužne knjige — odmevala po naši slovenski Panoniji. Kopitar je opozoril slovanske jezikoslovce na naš slovenski jezik, ki je v vzhodnji panogi svoji tako blizu slovenščini 9. veka. Mi nimamo za seboj slavne preteklosti, od nekdanjih junaških pesen ostalo je bore malo drobtin; pergamen naših arhivov ne skriva pod stoletnim prahom slovenske besede, a nekaj imamo! Ponos naš so brižinski spomeniki, najstarejši slovanski rokopis. Točno, kakor nikdo pred njim, opisal jih je Kopitar v svojem „Glagoliti“ v zgodovinskem in jezikoslov-

skem oziru. Natisnjeni so na XXXV—XLI. str. uvoda; v prvem stolpci je izvirnik pisan z latinico, v 2. je Kopitarjev pravilni prepis, v 3. Vostokova cirilski in v 4. latinski tolmač. Na staroslovenščino uprl je Kopitar novoslovenščino. Za Dobrovskim, ki je prvi dvignil sveti staroslovenski jezikovni zaklad, nastopil je naš Kopitar; izučujoč jezik naših dedov, osnoval je krepko podlago novi slovenščini, kateri se poslej ni bilo več bati grozne torture, s kakeršno jo je pestila Pohlina šola konec prejšnjega stoletja.

Ideja o panonstvu cerkvenega jezika slovanskega, izražena v „Glagoliti“, ni zamrla. Danes jo zagovarja solnce jezikoslovske vede. Kopitarjeva slovnica z l. 1808. dala nam je Ravnikarja, „Glagolita Clozianus“ z l. 1836. vzbudil nam je velikega Miklošiča. —

Solnce je posijalo pred naša vrata. Začel se je tati slovenski led. Pomaljale so se prve cvetke iz tal. Z večine so bile presejane s sosednjega nemškega vrta. Zve-nele so. Redkokatera je ostala. Jedna praznuje letos petdesetletnico, in to je prva domača slovenska po-vest: „Sreča v nesreči“, ali popisvanje čudne zgodbe dvéh dvojčikov. Podučenje starim in mla-dim, revnim in bogatim. Spisal in na svetlobo dal Janez Ciegler, fajmošter per sv. Tilni v Višnjigori 1836. (V bohoričici.) Ciglar je prvi pokazal, kako je pisati našemu prostemu narodu. Iz ljudstva zajeta pripoved našla je brzo pot med ljudstvo. „Komaj so dobili knjižico v vas — piše o nji Levstik v „Popotovanji iz Litije do Ča-teža“ (Glasnik 1858, 1. zv. str. 83) — in brž se je vrstila od hiše do hiše; in še zdaj se časi ménijo po-zimske večere, kako se je godilo dvojčkoma Janezu in Pavlu. Sme se reči, da je bila ta knjiga skoraj do do-

brega postala národna“. Lepo jo je ocenil Fr. Levstik v Glasniku l. 1858, 2. zv. str. 15, 35, 54. Pred štirimi leti izšla je v Tomšičevi „Knjižnici slovenske mladine“ v drugem popravljenem natisku.¹⁾

Omeniti nam je še jednega literarnega ploda, ki ga je podarilo l. 1836. vzhodnjim Slovincem. To so Leo-polda Volkmera, pokojnega duhovnika sekavske ško-fije Fabule in Pésmi. Spravil ino s kratkim Volkme-rovim življenjem na svetlo dal Anton Janez Murko. V Gradci 1836. Na prodaj v Fr. Ferstl'vi knigarnji. V Serki, 151 str. (V bohoričici). Kakor vsaka knjiga slovenska v tedanji dobi, storila je tudi ta preprosta pesenska zbirka svojo dolžnost — unemala je ljubezen do narodnega je-zika. In ko je Volkmerjevim pesnim oskrbel g. dr. Jože Pajek lani drugo izdajo, naglašala je kritika, da jim je še danes v jezikovnem oziru obilna cena.

L. 1836. polagali so trije književni veljaki temeljne kamne slovenski književnosti: Kopitar jeziku, Preširen pesništvu, Ciglar naši povesti. L. 1843. primak-nilo je kmalu potem četrti vogeljnik, podlago slovenskemu časnikarstvu. J. Viharnik.

¹⁾ Žal, da je Tomšičeva prelepa „Knjižnica“ tako malo raz-širjena med ljudmi. Tretji natis „Sreče v nesreči“ naj priredi družba sv. Mohorja. Isto tako naj ponatisne ter razširi med narod Ciglarjevo „Življenje sv. Heme“, potem že jako redko „De-teljico, ali življenje treh kranjskih bratov fran-coskih soldatov“ in „Kortonic“. Ciglar je ljubljeneč narodov. Pesodil sem učencu, pohajajočemu ponavljalno šolo. „Srečo v nesreči“. Čital je doma glasno. Drugo zimo ga zopet pošlje oče, preprost težak, pónjo. Tretje leto pa ni mogel več strpeti. Prišel me je vprašat, koliko stane povest o Svetinovi in kje je na prodaj. Dobiti jo mora v last, naj velja, kar hoče.

Naše slike.

Spreobrnitev bolgarskega kneza Borisa na krščansko vero.

Leta 860. nastala je na Bolgarskem radi tega, ker je knez Boris izgubil nekoliko bitek zaporedoma in je dežela bila vsa opustošena in poplenjena, silna lakota. Tej se je pridružila tudi še kuga, katera je mo-rila po lakoti oslabilo ljudstvo.

To priliko porabila je tedanja carigrajska višja du-hovščina, da obupanega bolgarskega kneza Borisa pridobi krščanskej veri. Pomagala jej je pri tem posebno Bori-sova sestra, katera je živela v Carjem gradu, kjer je bila spreobrnena na krščansko vero ter poučena in utrjena v krščanskih resnicah. Ona je sporočila svojemu bratu, da so nadloge, katere so zadele njegovo državo, šiba jedinega pravega Boga zato, ker se trdovratno upira spre-jeti vero vanj in dati se krstiti.

Že ti opomini so globoko segali v kneževo srcé in pripravili pot menihoma Teodoru in Metodu, katera sta v začetku leta 861. prišla v njegovo stolico, da ga pri-

dobita krščanskej veri. Njijna razlaganja o Bogu ljubezni in pravičnosti poslušal je Boris zvesto in pazljivo: po-sebno sv. Metod si je s svojo ponižnostjo in zgovornostjo vedel pridobiti kneževo srcé. Da besedam svojim doda večjo veljavo, sklenil je naslikati knezu vesoljno sodbo. V ta namen izprosi si dovoljenja, da smé nekoliko dni bivati sam in da ga tudi knez ne obišče. Ta čas je marljivo slikal. Ko je bila slika gotova, pokliče kneza in mu začne zgovorno razlagati nje pomen. To je kneza tako ganilo, da se je dal krstiti z vsemi svojimi boljari. Vzglede njegov posnemal je ves bolgarski narod in tako je po trudu sv. Metoda leta 861. krščanstvo izpodrinilo poganstvo na Balkanu.

Trenotek, ko je sv. Metod po dovršenji svoje slike poklical kneza Borisa, da mu razloži nje pomen, pred-stavlja nam slika, katero smo priobčili v poslednji šte-vilki.

—b.

Grad Dubovac poleg Karlovca.

Na zapadni strani mesta Karlovca iznad predmestja Dubovca dviguje se istoimeni grad, zdaj že razvalina, katere sliko smo prinesli v zadnji številki našega lista. — Dospeš li z jutrnjim zagrebškim vlakom v Karlovec, razprostira se pred teboj zanimljiv prizor s karlovškega kolodvora. Na gornjem toku Kolpe, nekoliko dalje od Karlovca, na desni obali reke, razvrstilo se je lepo število hišic, a izza njih nekoliko zelenih gričev. Na jednom izmed teh gričev, baš nad samim mestom, vidiš temnožolte zidine grada Dubovca, sezidanega v stare čase od glasovite hrvaške obitelji Zrinjskih. Ko še ni bilo Karlovca, ko je tu bilo še barje, okroženo z gosto šumo, gospodoval je celej okolici ponosni grad Dubovac in njega gospodarji Zrinjski. Turki, pustošeč celo karlovško krajino, shajali so se pod zidini starodavnega gradú, kjer so vselej plačevali s smrtjo svoje sme

vale. Grad sam bil je sezidan v srednjem veku; pred njim se nahaja cerkvice, bolj kapela — danes vse zapuščeno! Tvoje gospodare uničili so sovragi v boji za drago očetnjavo: tebe, tožni grad, in tvoje imenje izročili so nemškemu grofom, kateri so te oplenili, s tvojim se blagom in dragocenostimi okitili: tvoje so sobe, v katerih je Katarina Zrinjska zibala svojega Antona, obežčastili. A vender tako porušene dale so bednej raji, bežečej semkaj iz Hercegovine in Bosne za poslednjega ustanka „za krst častni i slobodu zlatnu“ zadnje zavetišče. In ni li hrvaški pesnik Harambašić po pravici zaplakal o usodi tvojih gospodarjev, pojoč:

Ah, tko svojo zemljo ljubi,
I tko ne će biti rob;
Tomu krvnik glavu rubi,
Taj u hladan pada grob.

Paskal Medvedić.

Peter Karagjorgjević in njega soproga Zorka.

Me kneza Petra Karagjorgjevića imenovalo se je često v zadnjem času. Peter Karagjorgjević in njegova soproga Zorka, hči kneza črnogorskega, jako so zanimljive osebnosti. Oče knežev, Aleksander Karagjorgjević (1806—1885), bil je sin onega Karagjorgja ali Črnega Jurija, kateri se je pred osemdesetimi leti prvi boril za osvobodjenje srbskega naroda proti Turkom, in je, ko so bili pregnani Obrenovići l. 1842., sam sedel na prestol srbski in bil na njem do l. 1859., ko so se ga spet polastili Obrenovići. Od tod izvaja si Peter Karagjorgjević, porojen l. 1842., pravo do prestola srbskega. Od tod izvira tudi mržnja med Obrenovići in Karagjorgjevići. Ko je l. 1868. knez Mihail bil ubit v Topčideru, sumnjičili so i obitelj Karagjorgjevićevo, dasi jim soudeležbe niso mogli dokazati. Ko je l. 1870. bruhnila vojna med Nemci in Francozi, pobitel je Peter v Francijo in se je udeležil kot voj dobrovoljne čete. Po vojni vrnil se je k svojemu očetu v Temešvar in je živel, zdaj tu,

zdaj v Parizu, a zdaj v inih mestih evropskih. Od tistega časa pa, ko si je Srbija priborila svobodo in se rešila turškega jarma, živel je Peter Karagjorgjević sam za se in se poročil z Zorko, hčerjo Nikole, kneza črnogorskega. S tem zakonom stopil je na politično površje, kjer še ima rešiti v Jugoslovanih važno politično ulogo. Poroka se je vršila dne 11. avgusta 1883 na Cetinji. Ruski car Aleksander III. dal se je pri tej poroki zastopati po knezu Orlovu Denisovu in je bil kmalu potem kum sinu iz tega zakona. Peter Karagjorgjević živi nekaj v Temešvaru, nekaj na Cetinji, kjer se vselej ndležuje vsake obiteljske in narodne svečanosti, nekaj pa tudi v Parizu in na Rumunskem. Knez črnogorski ga je sprijateljil z dvorom ruskim, od katerega ima izdatne letne dohodke. Knez Peter je pravi junak jugoslovanski, a Zorka Črnogorka — Slovanka v najplemenitejšem pomenu besede.

Anton Ivanović.

Poljski oklopniki.

Wladislawa Szernera, čegar lepo sliko „Na poizvedbah“ priobčili smo v 16. letošnji številki „Slovanovej“, imamo zahvaliti tudi za sliko, katero priobčujemo danes. V njej nam slavni poljski umetnik predočuje četo oklopnikov na pohodu. Četi na čelu jezdi velitelj, katerega je spoznati po velikem, ob levi strani visečem ščitu in po veliteljski palici, vrhu katere je nataklena mala sekirica. Vidno je, da jezdi četa po neznanem kraju in da je zato velitelj poklical

slučajno po poti idočega kmeta, da ga povpraša po okolnostih, katerih mu je potreba vedeti za daljši pohod.

Oklopnike, kakor nam jih je naslikal Wladislav Szerner, imela je Poljska v XVII. stoletji. Oni so bili teški jezdeci, torej nasprotje „Slovanovim“ bralcem že znanih Lisowčikov. Na glavah nosili so čelade, okolo gornjega dela telesa pa oklope iz železne žice. Njihovo glavno orožje bile so dolge sablje damascenke. Poleg njih rabili so tudi teške samokrese.

—1.

Pogled po slovanskem svetu.

Slovenske dežele.

Podružnica družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu napravila je 7. t. m. v gledališči Armonia veselico na korist svojemu otroškemu zabavišču. O tej priliki pokazali so Tržačani, koliko morejo; vse točke obširnega

programa vršile so se tako lepo in gladko, da bi najstrožji kritik moral izvrševalce samo hvaliti. V lepem govoru, z gorko in strastno domovinsko ljubeznijo zadahnenem, razložila je gospodična Kobalova pomen in

vrednost družbe za slovenski narod. Izrekla je željo, naj bi se tudi rodoljubno ženstvo tržaško zjedini ter ustanovilo žensko podružnico družbe sv. Cirila in Metoda. To misel je občinstvo burno odobraval, in nadejati se je, da se tudi skoro uresniči. Vse pevske točke bile so jako srečno izbrane. Poseben utis napravil je na občinstvo Foersterjev mešani zbor: Ave Marija, spremljevan z godbo. Tudi Zajčev „Večer na Savi“ s spremljevanjem godbe ugajal je občinstvu izredno. Pevkam, pevcem in posebno še pevovodji g. Bartelju vso čast, da se niso strašili truda, s priznanja vredno ustrajnostjo premagali so vse težave ter naučivši se tem težkim, a lepim zborom, napravili nam izredno lep večer. Tudi igralce treba pohvaliti, kajti igrali so tako dobro, da je bila sicer slabotna gluma: „Dva gospoda in eden sluga“ vsem jako po godu. Za to veselico delali so vsi. Odbor naše podružnice, pevci in igralci z nenavadnim naudenjem in ustrajnostjo, zato je bila res nekaj posebnega, in izvestno bode ostala vsakemu udeležencu dolgo v spominu. Z veseljem javljamo, da se je naša inteligencija za to zabavo živo zanimala ter se je v obilnem številu udeležila. Preprostega naroda bilo je pa premalo, zato tudi ni dosegla onega gmotnega uspeha, ki bi ga bila morala doseči. Začetek je bil lep, zato le naprej in preverjeni smo, da prihodnjic tudi gmoten uspeh ne izostane!

Narodno gasilno društvo v Sent Jakobu v Rožni dolini na Koroškem osnovali so po mnogoletnem trudu nekateri rodoljubi in zavedni rojaki naši. — To društvo je zategadelj važno, ker bode gojilo tudi slovensko petje in tako z lepo slovensko pesnijo širilo zavest in budilo ljudstvo naše na narodno delo.

A da bi društvo moglo dosežati svoj uzvišeni namen, treba mu je harmonija in not; zato vabi odbor vse prijatelje in narolne podpornike, naj mu pošiljajo denar

Carjev dar. — Ruski car sprejel je te dni odbor „Slavjanskago blagotvornitelnago občestva“, izrekel mu posebno zadovoljnost o njegovem delovanju ter mu kot izraz svoje izredne naklonjenosti daroval v društvene namene 50000 rubljev. — Vsekakor zanimiva vest o sedanjem času.

Popravki.

V letošnji številki na 3. str.; v 4.—7. vr. (v Erjavčevem životopisu) treba čitati tako: „Iz Schödlerskega spisa: „Knjiga prirode“ je izdelal *Erjavce* „Zoologijo“, (a *Tišek* „Botaniko“), kar je oboje „Matica Slovenska“ natisnila 1875. l.“

V številki 15, na 236. str., v 2. predelu v 1. odstavku (v sicer izvrstnem spisu Legovem: „Karakteristika naroda slovenskega“) namesto: . . . „Ant. Janša, tudi sin ubožnega kmetovalca, porojen 20. rožnika 1734 v Breznici pri Bledu na Gorenjskem, kateri je imel na Dunaji, podpiran od cesarice Marije Terezije, jako poučna predavanja o bučelarstvu, katera je neki drug zanj napisal, ker sam ni znal nemški dobro pisati, potem jih je dal pod tisek“ . . . čita naj se pa tako: . . . Ant. Janša itd., porojen ali vsaj krščen 20. velikega travna (maja: „rožnik“ = je junij) 1734 na Breznici itd. . . predavanja o bučelarstvu, katera je pa sam napisal, ker je onaj že sam znal nemški dobro pisati (za tedanje dobo), potem je dal prvo knjigo: „Razpravo o čebelnih rojih l. 1771. tiskati sam; njegovo drugo *lastnoročno* spisano knjigo („Popolni nauk o čebelarstvu“) izdal je pa po njegovi smrti *neizpremenjeno* l. 1775. na Dunaji njegov učenec in naslednik Jos. Münzberg. — Vse to je g. J. Navratil po verodostojnih pismenih in tiskanih viših dokazal v „Spomeniku“ (1883). Prim. ondi zlasti str.: 142 (1. in 2. vr. glede rojstva), 150, 153, 154, 157. Gosp. Lega opravičuje pa ta okol-

ali note. Ako katero društvo, to je naša prva zadača, da podpiramo narodna društva na periferiji slovenskega ozemlja. Zatorej, rojaki, na pomoč svojim bratom!

Banka „Slavija“ sklenila je v mesecih julij, avgust in september t. l. 23.726 novih zavarovanj za 27,304.966 gld. 47 kr. kapitala ter je za to prejela 488.143 gld. 66 kr. zavarovalnine in pristojbin. Za škode plačala je v teh treh mesecih 179.081 gld. 79 kr. Denarni promet osrednje blagajnice iznašal je 1,902.063 gld. 60 kr. V posojilnicah bilo je v tem času naloženih 359.298 gld. — kr., na zemljišča posojenih pa 654.580 gld. 32 kr. Gasilni brizgalnici dobili sta dve občini. — Od 1. januarja do 30. septembra t. l. bilo je sklenjenih 53.777 novih zavarovanj za 56,019.289 gld. 80 kr., ter se je uplačalo zavarovalnine in pristojbin 1,242.557 gld. 37 kr., izplačalo pa za škode 378.111 gld. 72 kr. Samoupravna društva za zavarovanje pokojnin štejejo do konca septembra 1886. že 1415 članov, ki so skupno zavarovali 129.729 gld. 87 kr. pokojnin in zato obvezali se uplačati 490.670 gld. 81 kr. ulog. — Zastopniški pokojninski fond množi se izdatno in hitro, kajti koncem septembra t. l. imel je že 68.209 gld. 58 kr. imovine.

† **Mihaljko Vuga.** Mihajlovič, tako je bilo književno ime M. Vugi, kapelanu v Biljanu, bil je naš sotrudnik: prevel je nekoliko pesmi iz ruskega jezika. Ž njegovo smrtjo zadela je nas bitka izguba, ker je pokojnik bil mož značajan, plemenit in blag, po misljenji pa ognjevit Slovan v najplemenitejšem pomenu besede. Večnaja mu pamjat!

„Rogač“ je ravnokar završil svoj prvi letnik in se bode pokazal prihodnje leto še v lepši obliki. List je vreden, da ga podpira občinstvo, ker se uredništvo trudi, podajati lepe in dovtipne slike.

nost, da je bil — kar vém izvestno — one vrstice napisal v svojem (češkem) rokopisu, predno je prišel „Spomenik“ na svetlo ter ovrgel poprejšnje jalove pravljice o našem slavnem čebelarji.

Pazljiv čitalec.

V zadnji številki, stran 363. na levi bolj spodaj (v „Hrvaških spominih“) je čitati: Koliko so ogledavale, merile in opisovale vsakovrstne komisije Namesto tega mora biti: Koliko so ogledovale

Za Bož. Raičev spomenik.

V izkazu doneskov za Raičev spomenik urinila se je pomota. Do zdaj smo nabrali za Raičev spomenik gld. 2690 nov., kar lahko vsakdo razvidi iz izkazanih doneskov v številkah 21, 22 in 23.

Kar se tiče samega spomenika, javiti nam je, da se je sestavil odbor, kateri skrbi o tem, da se bodoče leto postavi uzornemu domoljubu Božidarju spomenik na ljubljanskem pokopališču. V tem odboru so naslednji gospodje: dr. Ivan Geršak, notar v Ormoži, o. B. Hrtiš, gvardijan na Ptujem, dr. Fran Jurtela, odvetnik na Ptujem in A. Gregorič, posestnik na Ptujem. Troški za spomenik proračunjeni so na 800 goldinarjev. Doneski naj se pošiljajo o. B. Hrtišu, gvardijanu na Ptujem ali pa hranilnemu in posojilnemu društvu na Ptujem, sicer pa nabira doneske tudi „Slovan“ in jih bode odsej pošiljal imenovanemu odboru za Raičev spomenik.

Opomnja uredništva.

Čestitim naročnikom javljamo, da je g. Fran Dežman, knjigovez na sv. Petra cesti št. 6 v Ljubljani, i letos priskrbel „Slovanu“ **krasne platnice** v različnih barvah. Kdor jih tedaj želi imeti, naj si jih naroči pri imenovanem knjigovezu. Cena platnicam s poštnino vred 1 gld. 10 kr. — Naročnina za nje naj se blagovoli ob jednom z naročnino za Slovana pošiljati.

Vabilo na naročbo.

Z današnja številko zvršuje „Slovan“ tretje leto svojega kulturnega delovanja. Ako danes, po treh letih, pogleda na sad svojega delovanja v Slovencih, sme pač z mirno vestjo pričeti četrto leto in nadaljevati svoje delo v naznačenem si zmislu: za svete tradicije slovanske in za zlogo, jedinstvo in uzajemnost vseh slovanskih narodov. „Slovan“ je bil najprvo in bode vedno blagovestnik zloge slovenske, širil je in širil bode slovensko zavest v vse stanove našega naroda. A ker slovenska zavest ne more biti, ne more živeti brez slovanske zavednosti, kakor odsekana veja od drevesa ne more več živeti, spajal je Slovence s Slovani, privajal je Slovence k Slovanom po nauku Svetopolkovih paličic, da bi pomagal združevati velike rodove slovanske, katere je nekdanj Bog združil, a sovrag naš razdružil, ali katere mora zopet združiti slovanska kultura v obče.

„Slovan“ je izvrševal svoj program dosledno na političnem in književnem polju. V političnem pogledu sejal je blago seme jedinstva in jednakega mišljenja med vsemi Slovani naše države, a književni, to je v obče kulturni program bil mu je obsežnejši. — V kulturnih vprašanjih ni poznal „Slovan“ državnih mej, niti velikih gor in planin, katere zavirajo približevanje i najsorodnejših plemen slovanskih, nego je gledal, kako bi s plemenito idejo, izlasti s slovansko idejo, primaknil narod k narodu. Za sedaj segal je naš slovanski program do tod, do koder segajo meje Slovanov; in tu je iskal elementov za pozdigo svoje kulture, ker je pač najnaravneje, da se Slovan oklepa kulture sorodnih svojih bratov, sorodnih po jeziku, običajih in mišljenji. „Slovan“ je tedaj napotil Slovence na novo pot, kažoč z jedne strani veliko nevarnost Germanstva, katero je zasekalo Slovanstvu smrtonosnih ran, kažoč posebe na pogubnost materijalističnega zapada in ozirajoč se z večjim zaupanjem na idejalistični slovanski iztok. Na iztoku izhaja zlato solnce, z iztoka nas pozdravljajo prvi žarki svetlobe. Na slovanskem iztoku je svet idejalov, kateri danes prerajajo Evropo. Kdo ne ve, da se iztočni kulturni povodnji ne more več ustavljati materijalni zapad? Zmaga idejala nad materijalizmom vrši se danes tako rekoč pred našimi očmi, in mi Slovenci, res majhen narod, poklicani smo kot najzadnja straža slovanskega idejalizma proti zapadu, da po važni svoji leži izvršujemo svojo kulturno zadačo.

Tak je današnji položaj slovanske stvari. Slovenci kot veriga velikega slovanskega sveta zgrešili bi pravo pot v svojo bodočnost, ako bi se odtrgali od Slovanov; bili bi sami svoji grobokopi, ako bi zametavali sveto tradicijo svetih bratov solunskih, Cirila in Metoda, katera sta prva združevala slovanske narode, podavša jim uzajemni cerkveni jezik kot simbol jedinstva.

„Slovanu“, ozirajočemu se najprvo na Slovence, bil je in bode idejal združena Slovenija. Boril se je in bode se boril za celokupnost našega milega naroda in domovine i nadalje, preganjajoč stare filisterske predsodke med rojaki posamičnih pokrajin slovenskih. Vsi smo jedna duša kot Slovenci in vsi jedna duša z ostalimi Slovani.

Kar se tiče književnega delovanja slovenskega — in to je pglavitna zadača naša — bilo nam je vedno

gaslo: Bližajmo se Slovanstvu in pred vsem najbližjim nam bratom Hrvatom in Srbom. Nam je namreč gaslo, ne cepiti in deliti se, nego združevati se. Naš je jezik izgubil mnogo slovanščine, a mnogo se nasrkal tujščine. To izgubo nam je moči nadomestiti iz drugih slovanskih jezikov. Uzemimo samo zlog slovenski; slovenskega zloga ni; ako ga torej hočemo pridobiti, moramo se ga nadahniti od Rusov ali Srbov, kjer se je še ohranil v vsem obsegu. In zato so najboljši pisatelji slovenski danes tisti, kateri imajo v oblasti ruski ali srbski zlog, kakor n. pr. g. Ivan Trdina. A kar se n. pr. tiče leksikalne strani našega jezika, držali smo se in držali se bomo vedno načela: ne kujmo novih besed, nego jemajmo jih od Slovanov, izlasti od nam najsorodnejših bratov jugoslovanskih, ako jih nimamo doma, kajti samo po tem potu bomo pospeševali približevanje. Čemu po nepotrebnem še bolj cepiti jezik? A dokler moramo pisati za vse stanove našega naroda, dokler tedaj moramo pisati slovenski, dotlej moramo gledati, da se trudimo pisati čisto slovanski, „ker samo tako si moremo narečja razumno bližati, drugače nikakor ne. A izlasti nam Slovincem je priporočati, da se iznebimo globokih ran svoje preperle kranjščine ter osobito gorenjščine. Ako to storimo, pomakne nas mahoma korak velikansk po naravnem poti mnogo bliže prave slovanščine, zato je tudi bliže prave srbščine. Jedinj ta pot imamo približevanju, drugega nikjer ni, dokler hočemo pisati slovenski.“

Naš program ostane v ostalem neizpremenjen, ker smo trdno uverjeni, da Slovenstvo brez Slovanstva ne more nikdar živeti. S tem programom stopamo tedaj tudi danes pred slovensko občinstvo in vabimo vsakega, kdor se strinja z našimi načeli, naj stopi v kolo naših sotrudnikov in naročnikov.

V četrtem letniku bomo prinašali jako različno gradivo. V prvi vrsti bomo gojili leposlovje slovansko. Z nekim zadostilom moremo že danes javiti slavnemu občinstvu, da se bode v „Slovanu“ pojavilo nekaj novih pripovedovalcev, kajti našemu listu ni samo namen, da bi se v njem oglašali samo stari pisatelji, nego njemu je i namen, da si odgaja nove in da tako pomnožuje in skrbi za novi književni narastaj. Ne skrbimo torej samo za zdanjost, nego i mislimo na bodočnost, ko bode treba stare izkušene moči nadomestiti s čilimi, novimi.

V prvi vrsti bode nadaljeval i bodoče leto naš sotrudnik, gosp. profesor Ivan Trdina, svoje krasne

„Hrvaške spomine“.

G. dr. Ivan Tavčar pripravil je za bodoči letnik novelo:

„Četrtnikova bukev“.

Od novih pisateljev omeniti nam je g. Antona Funtka zanimljivo novelo:

„Iz spominov mlade žene“.

in g. Ivana Podgorca povest:

„Iz naše vasi“.

v katerej povesti riše nam pisatelj jako lepo domače življenje našega naroda.

Že v prvi številki bomo jeli prinašati Osamelčovo povest iz ljubljanskega življenja:

„Ribičeva hči“.

in kedaj pozneje gospice „Tatjane Litvinove sliko iz mestnega življenja:

„Na božični predvečer“.

Poleg tega imamo preloženih lepih povesti in romanov iz češke, ruske in poljske književnosti. Tu nam je posebe omeniti prevodov najboljšega poljskega romanopisca H. Sienkiewicza in izvrstnega češkega pripovedovalca Al. Jiráskaa.

Da ne navajamo še mnogo drugih sestavkov, naznanjamo še samo to, da bomo podali korenito razpravo g. Frana Selaka:

„Kaj je lepo?“

G. Fran Selak je izvrsten estetik, kateri je prvi rešil problem, kaj je lepo; zato upamo, da z rečeno razpravo, kakeršne še ni spisal nobeden Nemec, jako ustrezemo slovenskim pisateljem, kateri enakih razprav jako pogrešajo v naši književnosti. Od kar je ponehal dunajski „Zvon“, ne bavi se več nobeden list slovenski z estetičnimi vprašanji. Toda potrebno je, da takovih vprašanj ne zanemarjamo, nego da jih gojimo. „Slovan“ hoče torej za to skrbeti.

Jeden najstarejših pisateljev slovenskih, g. Savinski, spisal nam je:

„Potno črtico“.

v kateri nam živo predločuje narodnostne razmere na severji Evrope, in sicer tam, kjer se dotikata dva sovražna naroda, Nemec in Francoz.

Mladi ruski učenjak, g. dr. Milkovič pl Burmič, spisal je za naš list razpravo:

„Altar sv. Cirila in Metoda v Achenu“.

In ako še naposled omenimo, da bomo priobčili g. J. Kitančeva — nadzornika bolgarskih srednjih šol v Trnovem — spis:

„O starobolgarske književnosti“

v bolgarskem izvorniku in slovenskem prevodu, da bodo videli naši čitatelji, kako mala razlika je med obema jezikoma, to s tem nismo naveli vseh spisov, katere smo pripravili za „Slovana“, nego da so to le nekateri, kateri naj pričajo čestitemu občinstvu, kako raznovrstno gradivo bode prinašal „Slovan“ in kako vestno se trudimo, da bi ustregli željam in potrebam vesoljnega čitačjočega občinstva slovenskega.

Ker smo si omejili delovanje na književno polje in ker smo uverjeni, da je treba dati leposlovju več prostora in negovanja, odločili smo se opustiti za sedaj spise in beležke politične vsebine. In tako naj bi bilo strogo književno delovanje „Slovanovo“ plodonosno in v prospeh dragemu narodu in sveti domovini naši! Politični nazori „Slovanovi“ prodrli so v srca naše inteligencije; toda

ako bi spet kedaj prihrula sovražna nevihta v stanova-lišča našega naroda, takrat vrne se „Slovan“ na politično polje, da pouzdigne svoj glas, vedno in vselej stoječ na braniku za pravice našega naroda.

Zajedno smo se trudili, olupšati list i na zunaj, in tu izjavljamo, da sta nam bila na pomoč naša sotrudnika, brata Janez in Jurij Šubić, od katerih nam je prvi oskrbel krasne inicijale, a drugi nam je izdelal novo glavo tako krasno, da je ž njo ne samo izdatno polepšal „Slovana“, nego i povse zadostil strogim zahtevam modernega ukusa. Poleg tega bomo skrbeli za krasne ilustracije. Prihodnje leto praznuje velezaslužni naš pisatelj, g. Davorin Trstenjak, svojo **književno petdesetletnico** in zajedno **sedemdesetletnico** svojega življenja. „Slovan“ bode tedaj predložil slavnega jubilarja čitateljem v lepi sliki i v korenito sestavljenem životopisu iz peresa g. Andreja Fekonje. Takisto bomo prinašali slike slovenskih in slovanskih pisateljev, in posebno pozornost hočemo tudi obračati na slovanske pokrajine.

Oblika tekstu ostane ista; a **papir**, jako fin, mnogo je lepši od lanskega. Kar se torej tiče oblike, bode „Slovan“ list, kateri sme tekmiti z ostalimi ilustrovanimi listi. In zato smo mu tudi naročnino primerno zvišali.

Naročnina za „Slovana“ za celo leto iznaša za zunanje naročnike **5 goldinarjev**, za pol leta **2 gld. 50 kr.**, a za četrt leta **1 gld. 25 kr.**; za ljubljanske pa za celo leto **4 gld. 60 kr.**, za pol leta **2 gld. 30 kr.**, in za četrt leta **1 gld. 15 kr.** Dijaki bodo list tudi od novega leta naprej prejeli za znižano ceno. **Izhajal pa bode „Slovan“ odslej 5. in 20. dan vsakega meseca.**

Celoletnim naročnikom bomo dali za premijo na lepem in trdem papirji natisneno

srbsko in rusko (civilsko) azbuko in lepopisje,

da se bode vsakemu naročniku moči naučiti te važne slovanske azbuke tako, da jo bode mogel brati in pisati. Pri tem smo tudi mislili pripravljati naročnike za rusko slovnico, katero smo jim obečali in katero bomo jeli izdajati, bržko se oglasi dovoljno število naročnikov. Sem ter tja mislimo potem podati kak sestavek v cirilici. Ako je torej Slovincem kaj do ruske slovnice, to naj širijo naš list med znanci in prijatelji in tako dobodemo tudi zaželeno slovnico ruskega jezika.

Naročnina naj se pošilja po poštnih nakaznicah upravnistvu, a rokopisi urednistvu „Slovanovemu!“

V obče prosimo vse dosedanje naročnike, naj se podvizajo z naročevanjem zategadelj, ker moramo koj v početku januarja vedeti, koliko iztisov vsake številke naj damo tiskati, da bomo potem mogli ustreči vsakemu naročniku.

V Ljubljani, dne 15. decembra 1886.

Lastništvo in uredništvo „Slovana“.

„Slovan“ izhaja 1. in 15. dan vsakega meseca. Cena mu je za unanje naročnike za vsé leto 4 gld. 60 kr., za polu leta 2 gld. 30 kr. in za četrt leta 1 gld. 15 kr.; za ljubljanske: za vse leto 4 gld., za polu leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld.; za dijake pa: 3 gld. 60 kr. — Posamične številke se prodajejo po 20 kr. — Naročnina, reklamacije in inserati naj se pošilajo upravnistvu, dopisi pa urednistvu na Kongresnem trgu šte. 7. Nefrankovani dopisi se ne sprejemajo in rokopisi ne vračajo. — Za inserate se plačuje za navadno dvo-stopno vrsto, če se tiska jedenkrat 8 kr., če se tiska dvakrat 7 kr., če se tiska trikrat 6 kr., če se pa tiska večkrat, po dogovoru.